

W A MOZART

- *den store tonsättaren*

Ett specialarbete av

Christer Malmberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	1
MOZARTS LIV	3
Underbarnet	3
De italienska resorna	9
I Salzburg.....	13
Mannheim och Paris.....	14
Åter i tjänst hos den förhatlige ärkebiskopen.....	19
Den oundvikliga brytningen	20
Giftermålet	22
De många pianokonserternas tid.....	24
Figaros bröllop.....	27
Don Juan.....	27
Tre symfonier	29
De sista resorna.....	30
Det sista året	34
MOZARTS VERK.....	37
Symfonier	38
Konsserter	42
Pianokonsserter	42
Violinkonsserter	46
Flöjtkonsserter.....	47
Hornkonsserter	47
Klarinettkonsert.....	47
Serenader för orkester	48
Serenader för blåsare	49
Kammarmusik	49
Violinsonater	49
Stråkkvartetter	49
Kvintetter	51
Piano	51
Pianosonater	51
Kyrkliga verk.....	52
Mässor	52
Opera	53
VERKFÖRTECKNING.....	55
LITTERATURFÖRTECKNING.....	72

FÖRORD

Detta arbete, om den store kompositören Wolfgang Amadé Mozart, tar upp Mozarts levnadshistoria och några av hans mest kända kompositioner. Vad det gäller urvalet av dessa verk, har till stor del min egen intresseinriktning varit avgörande. Arbetet innefattar även en verkförteckning, vilken upptar merparten av tonsättarens kompositioner. Utelämnade är dock i regel tvivelaktiga, förkomna och fragmentariska verk.

Jag vill passa på att nämna att utan den italienske kompositören Antonio Vivaldi och hans *fyra årstider*, hade detta arbete troligen aldrig kommit till stånd. Dessa fyra violinkonserter fick mig på allvar intresserad av den så kallade "klassiska musiken". Av en händelse kom jag sedan, med mitt nyväckta intresse för klassisk musik, i kontakt med Mozarts tonkonst, något som slutligen skulle resultera i detta arbete.

Vällingby i april 1982.

Christer Malmberg

I denna nya upplaga har en del korrigeringar i den gamla texten gjorts. Dessutom har förbättringar gjorts i layouten.

Stockholm i juli 1993.

Christer Malmberg

I denna tredje upplaga har ytterligare smärre förbättringar i layoutens gjorts. Bland annat så har notexempel digitaliserats.

Vällingby i juli 2002.

Christer Malmberg

I denna fjärde upplaga har illustrationer lagts till. Texten har gjorts tillgänglig för webben.

Vällingby i oktober 2011.

Christer Malmberg

MOZARTS LIV

Underbarnet

Den 27 januari 1756 föddes i Salzburg en pojke, som följande dag klockan halv elva på förmiddagen fick namnen Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus. Han skulle bara använda de två senare namnen och det sista skulle han senare översätta till latin-italienska. Wolfgangs föräldrar hette Johann Leopold Georg och Maria Anna Mozart. Han var deras sjunde och sista barn, men av dem var det bara Wolfgang och den dotter som föddes 1751 och som hette Maria Anna Walburga Ignatia, som kom att uppnå vuxen ålder. Dottern kallades för Nannerl.

Fadern var född i Augsburg 1719, men han kom så småningom till Salzburg, där han med tiden blev violinist. Nu var han i tjänst hos ärkebiskopen av Salzburg, greve Sigismund Cristoph von Schrattenbach. Han var fjärde violinist i dennes hovkapell. Leopold var en mycket begåvad musiker och en ypperlig pedagog. Till hans arbetsuppgifter i hovkapellet hörde också att undervisa, både i violin- och klaverspel. Ett halvår efter Wolfgangs födelse gav Leopold ut en lärobok som hette: *Försök till en grundlig violinskola*. Leopold var också kompositör. Han var även en mycket bildad man och han skulle i allt komma att vara barnens lärare.

Leopold Mozart

Modern var från Salzburg och hon var ett år yngre än maken. Hon var tjugosju och han var tjugooåta när de gifte sig. Enligt en gammal tradition skulle de ha varit Salzburgs vackraste par. Hon var öppen och hade nära till skämtet.

Tidigt iakttog fadern att Nannerl hade starka musikaliska anlag. Han började undervisa henne i pianospel och gjorde i ordning ett övningshäfte åt henne. Faderns undervisning av Nannerl gjorde ett djupt intryck på Wolfgang. Han började att leka med pianot, letade ut klanger som tilltalade hans öra och lyssnade på dem. När fadern upptäckte att sonen hade detta intresse för musik, gav han honom en smula handledning, och redan i sexårsåldern komponerade Wolfgang små stycken. Något år tidigare hade fadern infört små anteckningar i Nannerls övningshäfte, men dessa rörde Wolfgang. En av de första notiserna står under noterna till ett litet scherzo av österrikaren Wagenseil: "Detta stycke lärde sig Wolfgang den 24 januari 1761, tre dagar innan han fyllde fem år, mellan klockan nio och halv tio på kvällen." Ganska snart fick Wolfgang en egen musikalisk övningsbok.

Nannerl 12 år (Pietro Antonio Lorenzoni)

Leopold förstod rätt snart, vilken begåvning sonen var. Han undervisade denne i violin- och pianospel och senare också i musikteori. Efter en kort tid gick Wolfgang förbi Nannerl som också var något av ett underbarn. Fadern undervisade barnen inte bara i

musik utan även i tidens alla skolämnen: i tyska, franska och italienska likaväl som i fysik, geografi, matematik, historia, moral och praktisk levnadskonst.

Wolfgang Amadé Mozart 6 år (Pietro Antonio Lorenzoni)

I början av 1762 reste Leopold till München med sina två musikaliska underbarn. München var närmaste större musikcentrum och styrdes av en musikälskande kurfurste. Där gav fadern och barnen en konsert för kurfursten och skördade väldigt bifall.

I september samma år begav sig hela familjen Mozart ut på en ny konsertresa, denna gång till Wien, där man skulle pröva lyckan hos kejsaren själv. På vägen dit gjorde man uppehåll här och var och gav konserter. I oktober kom man fram till Wien, men ryktet om underbarnet hade hunnit före dem fram till Wien. Några dagar efter ankomsten till staden, blev Leopold med sina barn kallad till det kejsarliga hovet på slottet Schönbrunn, där barnen fick framträda inför kejsar Frans I och kejsarinnan Maria Theresia. De väckte livligt bifall. Leopold fick hos den kejsarliga skattmästaren kvittera ut 100 dukater (samma belopp som en kompositör normalt fick för att komponera en opera). Dessutom fick Wolfgang och Nannerl var sin galadräkt från kejsarinnan. Barnen blev kallade till Schönbrunn en andra gång. Nu fick Wolfgang bland annat spela piano med tangenterna övertäckta av en duk, men han spelade lika bra som vanligt.

Nu följde en lång rad framträdanden i de förnåma salongerna. Men konserterandet fick lov att avbrytas på grund av att Wolfgang blev sjuk. Efter ett par veckor var han frisk igen, men konserterandet gick ej att återuppta på grund av aristokratins rädsla för smitta. Så i januari 1763 for familjen Mozart tillbaka till Salzburg. Väl hemma blev Wolfgang åter igen sjuk. Sjukdomen var akut ledgångsreumatism.

Den 28 februari utnämndes Leopold till vice kapellmästare. Det var den högsta tjänst han kom att uppnå, för kapellmästartjänsten fick han aldrig, kanske beroende på det flitiga resandet som nu hade börjat.

Pausen efter Wienresan blev kort. Den 9 juni 1763 lämnade familjen Mozart Salzburg. Det var början på en resa som kom att vara i nära tre och ett halvt år. Det stora målet för resan var Paris och på vägen dit skulle man ge konserter. Inga framträdanden var dock avtalade på förhand.

Hemma i Salzburg hade Wolfgang, under tiden mellan båda dessa resor, fått stifta bekantskap med olika musikstilar, som italiensk, sydtysk och nordtysk. Den nu inledda resan var bland annat ett led i musikutbildningen. Under resan skulle han komma i kontakt med ytterligare musikstilar. Leopold hoppades också att resan skulle ge ett gott ekonomiskt utbyte.

Resan gick först till München, som var den första viktiga anhalten. Där blev de förnämligt mottagna av kurfursten. I slutet av november 1763 kom de, drygt fem månader efter resans början, fram till Paris. På många av ställena de passerade under resan stannade de och musicerade. I Mannheim kom de i kontakt med en orkester, som Leopold ansåg vara den bästa i Tyskland. Det var kurfursten Karl Teodors hovorkester som stod under Johann Stamitz' ledning. Den orkestern skulle Wolfgang åter komma i kontakt med på en senare resa som också gick till Paris. Orkestern skulle få en stor betydelse för musikhistorien, då den utvecklade fram en egen musikstil, som skulle ge Mozart och de andra Wienklassikerna många viktiga impulser.

Med sig till Paris hade Leopold åtskilliga rekommendationsbrev från personer de mött på sin resa till Paris. Men av alla dessa fick bara ett av breven åsyftad verkan. Det brevet var från en köpmanshustru i Frankfurt och ställt till en författare, journalist och populärfilosof som hette Friedrich Melchior von Grimm. Grimm fick höra barnen och bara några dagar senare skrev han en stor artikel i *Correspondance littéraire*, en kulturtidskrift som han utgav. I sin artikel skrev Grimm om Wolfgang: "Utan vidare spelar han från bladet vadhelst man sätter framför honom. Han skriver och komponerar med underbar lätthet utan att behöva slå an ackorden på klaveret. Jag skrev själv melodistämman till en menuett och bad honom skriva till basstämman. Han tog då pennan och gjorde det, utan klaverets hjälp."

Tack vare Grimm låg nu vägen till Versailles öppen, där de på själva julafton fick spela vid hovet. Nu när vägen till Versailles hade öppnats för underbarnen, öppnades också de förnåma salongernas portar. De gav två konserter, i mars och april. Dessa hade Grimm ordnat. De musicerade också i aristokratiska salonger. Överallt var man förundrad över barnens begåvning. Deras prestationer belönades med gyllene dosor, ur och ringar men

Leopold hade hellre sett att de fått klingande valuta i stället. Konserterandet varade i fem månader.

Under Parisvistelsen kom Wolfgang i kontakt med den franska musiken och den kompositör som anses vara hans viktigaste läromästare i Paris, nämligen cembalisten Johann Schobert. Spår av honom kan märkas i Mozarts egen musik.

En annan viktig händelse var att nu i Paris kom Wolfgang för första gång ut i tryck. Det var fyra sonator för violin och piano som Leopold lät ge ut. Två av dessa dedicerades till kungens dotter, prinsessan Victoire.

I mitten av april bröt familjen upp från Paris med London som mål. De kom fram dit i slutet av månaden. Redan några dagar efter ankomsten kallades familjen Mozart av Georg III och hans gemål Charlotte, vilka var mycket musikintresserade, till ett framträdande i S:t James' Palace. Leopold var besviken på honoraret, 24 guineas, men han ansåg för övrigt att mottagandet var det mest förnämliga de fått någonstans. Det blev sedan ytterligare två konserter inför hovet.

Johann Christian Bach (Thomas Gainsborough, 1776)

För Wolfgangs musikaliska utveckling var framförallt mötet med Johann Sebastian Bachs yngste son, Johann Christian, betydelsefullt. Denne insåg snart Wolfgangs begåvning. Han tog sig an underbarnet och gav honom undervisning i sådant som han inte

redan behärskade. Bach och Wolfgang blev med tiden mycket goda vänner. Genom Bach infördes Wolfgang i den nya tidens uttrycksätt. Från Bachs pianokonsert upptog den unge Mozart i sina sonator och pianokonsert något som kallas *det sjungande allegrot*. Under inflytande av Johann Christian skrev Wolfgang nu sina första symfonier och en rad sonator. Symfonierna skapades när fadern under sommaren låg sjuk i en halsåkomma. De komponerades utan att han använde pianot.

Under vistelsen i London gjorde vetenskapsmannen och författaren Daines Barrington en ingående undersökning av Wolfgangs musikaliska begåvning. Wolfgang fick bland annat improvisera kärleks- och vredesarior. Han tog sig igenom en duett som han aldrig hade sett. Stycket bestod av fem stämmor: ackompanjemanget för första och andra violin, de bägge sångstämmorna och en bas. Han spelade de bägge fiolernas ackompanjemang på sitt piano och sjöng sopranstämman; den lägre stämman tog hans far som dock kom av sig, fastän hans stämman inte var svårare än Wolfgangs. Barrington gjorde en rapport om undersökningen och den publicerades i en vetenskaplig tidskrift, *Philosophical Transactions*.

I juli 1765 lämnade familjen London, de hade då varit där i ett år och tre månader. Resan gick mot Holland eftersom en holländsk prinsessa hade bett dem komma till Haag så att hon skulle få se och höra Wolfgang. Leopold lät sig övertalas.

Men en svår tid väntade familjen Mozart i Holland. Nannerl blev svårt sjuk i vad som kan ha varit tyfus. Hon blev så dålig att hon fick nattvarden och sista smörjelsen. Men som genom ett under repade hon sig dock och snart var hon utom all fara. När hon blivit frisk var det Wolfgangs tur. Han blev svårt sjuk och sov åtta dygn i sträck. Så började krafterna komma tillbaka och även han blev frisk. På nyåret 1766 återupptogs konsertverksamheten. Till en stor fest i mars 1766 vid hovet i Haag komponerade Wolfgang bland annat något som hette *Galimathias musicum* (K 32) för klaver och orkester.

I maj reste de åter till Paris och var där i en dryg månad. Men Wolfgang som nu inte längre var någon sensation möttes inte av samma intresse som sist de var där.

Familjen påbörjade därför hemfärden och så småningom kom man fram till München där de gjorde ett uppehåll. Wolfgang blev nu sjuk igen, denna gång i reumatisk feber, men efter tio dagar spelade och improviserade han för kurfursten i München.

De kom hem till Salzburg den 29 november 1766. Resan hade kostat Leopold 20 000 gulden, men det blev 7 000 över när han summerade sina tillgångar. Dessutom hade de under resan fått många dyrbara gåvor som kunde säljas.

Under resan hade Wolfgangs musikaliska utveckling gått snabbt. Han hade kommit i kontakt med olika stilarter och kompositörer. I London kom han, förutom med Johann Christian Bach, bland annat i kontakt med Händels musik. Händel var visserligen död, men hans musik spelades överallt i hela England. Wolfgangs mottaglighet var ovanligt starkt utvecklad, så de olika stilarna sögs lätt upp av honom. Därför kom de olika resorna att vara av stor betydelse för den musikaliska utvecklingen. Wolfgang själv har vid ett tillfälle sagt: ”Jag kan tämligen väl efterapa och lägga mig till med alla slags kompositionsstilar.”

Efter resan följde knappt ett år av stillhet och fördjupade studier. Han övades i språk – latin och franska – och i kontrapunkt, smälte sina intryck från den långa resan och sög upp nya ur den musik, som behärskade Salzburg, främst Michael Haydns, en bror till Joseph Haydn, och J.A. Hasses.

Då ett furstligt bröllop skulle gå av stapeln i Wien hösten 1767, reste familjen Mozart till Wien. Leopold tänkte att det fanns en möjlighet att tjäna mer pengar och berömmelse. Men smittkoporna började härja i Wien och ett av de första dödsoffren var bruden. Leopold flydde med sin familj till Olmütz, men sjukdomen hann upp dem och de bägge barnen blev sjuka. Efter att ha legat blind i nio dygn tillfrisknade Wolfgang, och Nannerl, som hade drabbats lindrigare, blev också fullt frisk. När de blivit friska tog den nye kejsaren Josef II och hans mor kejsarinnan Maria Theresia emot dem. Josef II uppmanade Wolfgang att komponera en opera. Ett kontrakt upprättades. Wolfgang skulle skriva en stor komisk opera, en opera buffa, med titeln *La finta semplice* (Hon som spelade dum, K 51). För operan skulle han få 100 dukater. I juli var så operan klar. Den bestod av tre akter med 26 arior. Men på grund av intriger från bland annat avundsjuka kompositörer, blev den inte uppförd i Wien, utan först följande år i Salzburg.

Men efter denna besvikelse kom en framgång. Naturvetaren och läkaren Anton Mesmer beställde ett litet sångspel av Wolfgang, att uppföras i hans hem. Sångspelet hette *Bastien och Bastienne* (K 50) och det var på tyska. Texten byggde på en liten pjäs av Rousseau, *Le devin du village* (Byspåmannen). Sångspelet uppfördes i oktober 1768.

I januari 1769 återvände familjen hem till Salzburg igen. När Wolfgang kommit hem, fick han en lång rad beställningar, bland annat på en mässa för en av sina närmaste vänner, den några år äldre Dominicus Cajetanus Hagenauer, son till familjen Mozarts hyresvärd, som skulle prästvigas och omedelbart därefter förätta sin första mässa i Peterskyrkan i Salzburg. Wolfgang skrev nu en Missa solemnis i C-dur, som brukar kallas Dominicusmässan (K 66).

I november 1769 fick Wolfgang ett officiellt erkännande. Ärkebiskopen utnämnde honom till oavlönad tredje konsertmästare i hovkapellet. Leopold och Wolfgang fick samtidigt 120 dukater (540 gulden eller floriner) av ärkebiskopen för deras förestående resa till Italien.

De italienska resorna

Strax före jul 1769 bar det iväg till Italien, men den här gången reste far och son ensamma. Syftet med resan var bland annat att upprätta kontakter, som på sikt skulle kunna innebära en anställning för Wolfgang, och en serie operabeställningar. Italien var för Leopold och hans samtid musikens sanna hemland, så en resa dit var ofrånkomlig.

De kom så småningom till Verona, vilken var den första viktiga anhalten. Där fick Wolfgang och Leopold för första gången se italiensk opera i dess hemmiljö. I Verona gjorde Wolfgang ett bejublat framträdande inför dess *Accademia filarmonica*.

I slutet av januari 1770 kom de till Milano, bland annat via Mantua. Ryktet hade nått före dem dit, och intresset för Wolfgang var oerhört. Greve Karl Josef Firmian, som var kejsarlig generalguvernör över österrikiska Lombardiet, var en konstälskande man. Han lät arrangera konserter och soaréer. Dessutom ordnade han kontrakt på en opera som Wolfgang skulle skriva för höstsäsongen. För operan skulle han få det vanliga arvodet, 100 dukater, plus fritt logi medan arbetet med operan pågick. Vid den här tiden komponerade Wolfgang sin första stråkkvartett (K 80). Den tillkom på ett värdshus i Lodi.

Så fortsatte resan över Parma till Bologna, dit de anlände i slutet av mars. Där lärde Wolfgang känna Giovanni Battista Martini. Han var franciskanmunk och kallades vanligen för padre Martini. Han var en av tidens mest framstående musikteoretiker, kompositör och lärare till ett par generationer kompositörer. Vid två besök hos honom visade Wolfgang upp sina teoretiska kunskaper. Padre Martini uppfattade genast det ovanliga i Wolfgangs talang och han gav honom undervisning i kontrapunkt.

Från Bologna kom de över till Rom, som de anlände till på Dymmelonsdagen i påskveckan. De begav sig snabbast möjligt till Sixtinska kapellet i Peterskyrkan. Där framfördes varje år vid påsktiden Gregorio Allegris berömda Miserere. Verket bestod av nio körstämmor och noterna fanns endast i Sixtinska kapellet. De fick inte, enligt påvlig bestämmelse, föras ut ur kyrkan och de fick inte skrivas av. När nu Wolfgang var i Sixtinska kapellet hörde han det nämnda stycket och när han sedan kom hem skrev han ner hela kompositionen ur minnet. Nästa dag gick han och hörde stycket ännu en gång och rättade sedan ett par fel.

Wolfgang Amadé Mozart 14 år (Domenico Saverio dalla Rosa, 1770)

Från Rom fortsatte de till Neapel, som var den sydliga slutpunkten för deras resa. Staden var Europas viktigaste operacentrum. Wolfgang gav där en mycket lyckad konsert hos det kejsarliga sändebudet.

Efter sex veckor i Neapel gick färden åter mot Rom. Resan gjordes, utan uppehåll, på 27 timmar. Under den nya vistelsen i Rom lät påven, Clemens XIV, utnämna Wolfgang till *riddare av den gyllene sporren*. Det var en orden som kunde tilldelas förtjänta musiker. Gluck hade tidigare fått orden. Med orden följde adelskap, så Wolfgang kunde nu kalla sig *Ritter von Mozart*, men det gjorde han aldrig. Wolfgang tilldelades ordens högsta klass, vilket bara en enda tonsättare fått tidigare, nämligen Orlando di Lasso.

Efter Rom kom man återigen till Bologna. Där fick Wolfgang på nytt tillfälle att besöka padre Martini. Wolfgang började nu skriva på sin opera för Milano. Före avfärden från Bologna invaldes han i stadens berömda akademi. Detta var en stor ära, då bara mycket kunniga och framstående kompositörer och musiker invaldes. Före upptagandet i akademien fick Wolfgang genomgå prov, som han klarade. Nu var han kollega med sin lärare, padre Martini, som också var med i akademien.

I mitten av oktober 1770 anlände resenärerna till Milano. Där fullbordade Wolfgang sin opera, som hette *Mitridate* (K 87) och var en opera seria (en seriös opera). Operatexten

grundade sig på ett drama av Racine.

Operan hade premiär den 26 december och den fick ett gott mottagande. Den kom att ges i över tjugo föreställningar.

Så gick nu hemfärden över Venedig och Verona. I den senare staden gjorde man Wolfgang till medlem av Veronas *Accademia filarmonica*. I slutet av mars 1771 kom de så slutligen hem till Salzburg igen. Under sin första italienska resa, som varat i drygt ett år, hade Wolfgang skapat drygt 30 kompositioner, däribland en hel opera.

Vistelsen hemma i Salzburg kom inte att bli lång, knappt fem månader, innan det åter var dags att ge sig ut på en andra resa till Italien. Anledningen var att Wolfgang fått en kejsarlig beställning på en festopera till ett furstligt bröllop i Milano. I augusti befann sig Wolfgang och Leopold åter i Milano. På en och en halv månad skrev Wolfgang operan som hette *Ascanio in Alba* (K III). Den uppfördes i oktober 1771 och blev en stor framgång.

Leopold och Wolfgang hade vissa förhoppningar, att den furstlige brudgummen, som var en av Maria Theresias söner, skulle anställa Wolfgang vid sitt hov, men kejsarinnan varnade sin son för att göra detta. När i december ingen anställning hade dykt upp, begav sig far och son åter hem igen.

Vid deras återkomst inträffade en händelse som kom att få stor betydelse. Ärkebiskopen Sigismund, deras arbetsgivare, avled, och en ny ärkebiskop tillsattes. Till installationen, i slutet av april, av den nye ärkebiskopen Hieronymus Colloredo skrev Wolfgang ett fest-sångspel *Il Sogno di Scipione* (Scipios dröm, K 126), vilket uruppfördes den 29 april. Den nye ärkebiskopen utnämnde snart Wolfgang till avlönad konsertmästare. Han skulle få 150 gulden om året. Men biskopen fordrade, att Wolfgang skulle finnas i hemstaden och inte utanför landets gränser. Framträdande drag hos ärkebiskopen var ett utpräglat ordningssinne och en fast vilja, så familjen Mozart hade obehagliga aningar inför framtiden. I musikkväg tillkom vid denna tid, förutom verket till ärkebiskopens installation, bland annat åtta symfonier och en rad divertimenti.

I oktober begärde Leopold tjänstledighet, vilken den nye ärkebiskopen beviljade, för ännu en resa med sonen till Italien. Milanooperan hade gjort en överenskommelse med Wolfgang om ytterligare en opera, så resan gick nu åter mot Milano. Wolfgang hade ungefär sex veckor på sig att skriva operan som hette *Lucio Silla* (K 135). I ett brev till Nannerl, skrivet under arbetet med operan, säger Wolfgang: ”Jag kan omöjligen skriva mycket till dig, för jag har inget att skriva om, och dessutom så vet jag inte vad jag skriver, eftersom jag hela tiden har min opera i tankarna och därför löper risken att skriva en hel aria till dig i stället för ord och meningar.” Premiären ägde rum annandag jul. Men föreställningen började två och en halv timme senare än den skulle, beroende på att man var tvungen att vänta på den försenade ärkehertigen. Trots detta och att flera av de agerande var ovana både vid att sjunga för publik och att röra sig på scenen, blev premiären lyckad. Operan skulle komma att spelas 26 gånger.

På nytt satte Leopold igång med ansträngningar att få Wolfgang anställd vid något hov, denna gång vid hovet i Florens. De väntade för att se om det blev något resultat av underhandlingarna, och eftersom tjänstledigheten var slut, skrev Leopold hem till Salzburg

och påstod sig vara sjuk. Men alla ansträngningar var förgäves och i mars 1773 reste så far och son tillbaka till Salzburg. Det var sista gången de såg Italien. Men de musikaliska intrycken från italienresorna skulle märkas i den musik, Wolfgang skapade under resten av sitt liv.

I Salzburg

Nu följde fyra år av relativ stillhet i hemstaden vilka endast avbröts av två mindre resor, den första till Wien och den andra till München.

Till Wien reste far och son i mitten av juli 1773. Ärkebiskopen hade rest bort för en tids sommarvila och då passade de på att resa till Wien. Kejsarinnan tog mycket nådigt emot dem, men det var också allt. Leopold och Wolfgang var i Wien i närmare tio veckor. Där hörde Wolfgang stråkkvartetter, komponerade 1771 av Joseph Haydn. Dessa inspirerade honom till sex egna kvartetter (K 168-173). Mozart och Haydn skulle om en tid komma att ge varandra många musikaliska impulser, något som märks i kompositioner av dem båda.

I slutet av september var far och son åter i Salzburg. På senhösten flyttade familjen Mozart in i en åttarumsvåning i det s.k. dansmästarhuset vid Hannibalplatz (nu Makartplatz), då deras trerumsvåning vid Getreidegasse hade blivit för trång. Hemma i Salzburg komponerade och studerade Wolfgang flitigt. Trots att man överallt erkände hans stora tekniska och teoretiska kännedom, ansåg han aldrig att han var fullärd. Som fullvuxen fortsatte han att lära av andra kompositörer. Han skulle då bland annat studera Johann Sebastian Bachs musik.

Bland de verk som Wolfgang nu skrev tillkom bl.a. hans första riktiga pianokonsert (K 175), vilken betecknas med nummer 5. Han skrev också några symfonier, bland annat den så kallade lilla g-mollsymfonin (K 183), vilken har nummer 25.

I december 1774 var det dags för Münchenresan. Det var Wolfgangs sista resa med fadern. Wolfgang hade fått en beställning från italienska operan i München på en opera buffa att spelas strax före karnevalen. Operan hette *La finta giardiniera* (K 196), vilket betyder ”den förställda trädgårdsflickan”. Texten var skriven av Glucks libretto-författare Calzabigi.

Wolfgang skrev hem till modern om premiären: ”Gudskelov! Igår den 13 januari (1775) hade min opera premiär, och den gjorde sådan lycka att jag omöjligt kan beskriva för Mamma vilket oväsen det var på publiken. För det första var teatern så proppfull att många fick lov att vända om. Sedan blev det ett väldigt larmande och applåder och Viva Maestro! efter varje aria.”

I München hoppades nu Leopold, att Wolfgang skulle få anbud att skriva en opera seria för München till nästa år och att han skulle få anställning hos kurfursten. Men trots framgången med operan och trots att det fanns en del män som anade vilken tonsättarbegåvning Wolfgang ägde, så var det ingen som ville anställa Wolfgang. Så i mars

1775 måste de återvända till hemstaden, och den, i Wolfgangs ögon, tyranniske arbetsgivaren, ärkebiskopen Colloredo. Wolfgang skulle efter hemkomsten inte få något tillfälle att lämna Salzburg på två och ett halvt år.

Väl hemma igen fick Wolfgang en beställning på en festopera. Det var ärkebiskopen som beställde den inför ärkehertig Maximilians förestående besök i staden. Operan hette *Il Rè pastore* (Herdekungen, K 208) och var en *dramma per musica*.

Nu följde under 1775 och 1776 de lugnaste och kanske lyckligaste åren i Mozarts liv. Men han låg inte på latsidan utan skapade en mängd verk. Nu kunde han komponera sådant som han själv kände lust till. Under året 1775 skrev han bland annat fem violinkonserter, av vilka särskilt de tre sista ofta spelas. Nu tillkom även ytterligare några pianokonserter. Han komponerade också musik för det Salzburgska hovet, till exempel divertimenti och serenader. I tjänsten som konsertmästare hos ärkebiskopen ingick skyldigheten att skriva kyrkomusik, så även en del kyrkliga verk kom till. Under åren 1775-1777 skrev han bland annat sex mässor. Till ett bröllop i juli 1776, då borgmästaren Haffners dotter skulle gifta sig, skrev han en serenad som efter beställaren kallas för *Haffnerserenaden* (K 250).

Mannheim och Paris

Förhållandena i Salzburg var inte tillfredsställande. Far och son tyckte att Wolfgang fick en för liten lön för det arbete han utförde. Dessutom tyckte Wolfgang att musiken inte skattades särdeles högt i hans hemstad. Han kände sig hindrad i sin utveckling. Detta var några av själen att man började planera en ny resa, på vilken man hoppades att Wolfgang skulle få en bättre anställning någon annanstans, gärna i München eller Paris. Man anhöll om tjänstledigt för resan men anhållan avslogs av biskopen. Då anhöll man om avsked för Wolfgangs del varpå Colloredo svarade: "Far och son får härmed nådigt tillstånd att söka sin lycka någon annanstans." Wolfgang hade fått sin avskedsansökan beviljad och Leopold var alltså avskedad. Men senare återkallade Colloredo Leopolds avsked.

Men då Leopold inte var speciellt förtjust i att låta sonen resa ensam, beslutades det att modern i stället för fadern skulle följa med, för att vara sonen till hjälp. Leopold ville även ha någon som kunde rapportera hem till honom om sonens förhållanden.

Den 23 september 1777 gav sig Wolfgang och hans mor iväg mot München som var det första målet på resan. Där fick Wolfgang träffa kurfursten och han försökte på alla sätt förmå denne att anställa honom. Han försäkrade kurfursten att han skulle sprida glans och ära över München och dess härskare. Han talade om de tyskt nationella operor han ville skriva. Men alla ansträngningar var förgäves. Kurfursten sade sig inte ha någon post ledig. "Tyvärr. Om vi bara hade haft någon vakans!"

Det bar vidare av till Augsburg, Leopolds födelsestad. Där fick Wolfgang till stånd en konsert. Konserten blev en framgång, dock inte ekonomiskt.

Från Augsburg fortsatte mor och son i slutet av oktober 1777 till Mannheim. Där residerade fortfarande kurfursten Karl Teodor som var Tysklands främste musikgynnare. Hans orkester åtnjöt fortfarande, som för fjorton år sedan, det största anseende. En anställning hos kurfursten skulle ge Wolfgang fina möjligheter att göra sig gällande både som kompositör och solist. I Mannheim fick Wolfgang flera vänner bland musikerna. En av dem var kapellmästaren och kompositören Christian Cannabich, i vars hem Wolfgang och hans mor blev välkomna gäster.

Anna Maria Perle (Pietro Antonio Lorenzoni, 1775)

Leopold skrev till sonen att han snarast efter ankomsten till Mannheim skulle begära företräde hos kurfursten. Cannabich och en annan vän, den sextiosex-årige hovkapellmästaren Ignaz Holzbauer, ordnade så att Wolfgang fick spela både en pianokonsert och en sonat vid kurfurstens ståtliga namnsdagsfirande. Han fick då träffa det kurfursteliga paret. Furstinnan sa till Wolfgang: ”Jag försäkrar er, man kan inte spela bättre än ni gör.” För sitt framträdande fick Wolfgang inga pengar utan det gage han fick bestod i en vacker guldklocka. Wolfgang skrev: ”Nu har jag faktiskt fem klockor. Jag är starkt betänkt på att låta sy till ytterligare en klockficka på alla mina byxor; när jag så infinner mig hos någon potentat, bär jag två klockor på mig, så att ingen mer skall komma på tanken att förära mig ännu en.”

Wolfgang försökte nu få besked om det var möjligt att få en anställning, men han ville inte vara underordnad andre kapellmästaren, abbé Vogler. Han fick inget direkt

besked. I brev från Leopold följde många förslag, hur sonen skulle kunna försöka nå en anställning hos kurfursten, men trots alla försök så fick Wolfgang inte någon plats hos denne.

I Mannheim fick Wolfgang en beställning på några kvartetter för flöjt samt två flöjtkonserter. Flöjt var ett instrument som han inte var särskilt förtjust i. I ett brev till fadern skrev han: ”Jag får inte en lugn stund här. Jag kan bara skriva på natten, och jag kan inte gå upp tidigt. Man är inte heller alltid upplagd för att komponera. Visst kunde jag sno ihop musik dagen lång - men det skall ju ut i världen, och jag vill inte skämmas för mitt namn som skall stå på noterna. Så tar det också emot, som du vet, när jag skall skriva för ett instrument som jag inte tål.” Men Mozarts avoghet mot flöjten lär inte märkas i de två konserter (K 313 och 314) eller de fyra kvartetter (tre i Mannheim och den fjärde i Paris) han skrev för flöjten.

Så bestämdes det att Wolfgang skulle ge sig av till Paris, eftersom han, trots alla ansträngningar, inte lyckats få någon anställning i Mannheim. Men i början på februari 1778 fick Leopold ett brev där det framgick, att Wolfgang och hans mor alltjämt befann sig i Mannheim. Anledningen till detta var en familj Weber i vilken det fanns flera döttrar och den näst äldsta av dem hette Aloisia och var sjutton år. Det var Wolfgangs första stora kärlek. Enligt Wolfgang sjöng hon alldeles utmärkt. ”Hon har en vacker, ren stämma. Det enda som saknas är scenisk gestaltning - annars kunde hon vara primadonna på vilken operascen som helst.” Wolfgang talade i brevet om olika ting som gjorde Leopold både arg och rädd. Wolfgang hade ingen som helst lust att bege sig till Paris. Då röt Leopold: ”Iväg med dig till Paris! Och det snarast!” Det hela slutade med att Wolfgang precis som tidigare löd fadern. Efter ett par dagar tog han itu med förberedelserna till Parisresan.

Aloysia Weber

De anlände till Paris i slutet av mars 1778 och genast satte Mozart i gång med att, efter en av Leopold uppjord plan, försöka erövra staden. Han sökte upp inflytelserika personer, främst Melchior Grimm, journalisten som hjälpt honom när han som underbarn förra gången besökt Paris. En annan, mycket viktig, person som Mozart uppsökte i Paris, var Joseph Le Gros. Han var direktör för en institution som hette *Concerts spirituels* och som sysslade med musik. Han beställde omedelbart ett par verk av Mozart.

Mozart kunde till en början skriva hem till Salzburg och berätta om idel framgångar och om möjligheter till god anställning. Mozart skrev att hans gode vän Rudolphe, som var kompositör och medlem av kungens orkester, hade erbjudit honom posten som organist i Versailles. Han skulle få en lön som motsvarade 900 floriner om året, vilket var dubbelt mot vad Leopold och Wolfgang förtjänade hemma i Salzburg. Leopold uppmanade Wolfgang att ta tjänsten. Men det blev ingenting av dessa planer. Wolfgang fick inte någon anställning som organist.

En stor framgång hade Mozart, och det var med en symfoni i D-dur, den s.k. *Parissymfonin* (K 297), som han skrev på Le Gros' beställning. Men annars hade Mozart svårt att göra sig gällande. Ett av skälen var att i Paris rasade vid den här tiden, i stadens musikkretsar, en strid mellan Glucks och Piccinis anhängare, beträffande den mest lämpliga formen för opera. Mozart betraktade detta resonemang med växande avsmak och skrev hem att han inte gärna vistades i Paris.

I början på juli skulle Paris bli ännu mera förhatligt för Mozart. I mitten på juni blev hans mor sjuk. Hon hade feber och frossa, som Wolfgang försökte kurera med Leopolds husmediciner. Men hon blev allt sämre och på kvällen den 3 juli avled hon. Wolfgang skrev sent på kvällen ett brev till fadern vari han nämner att modern var mycket sjuk och att Leopold måste bereda sig på det värsta. Först några dagar senare talade Wolfgang i ett brev till fadern om vad som hänt.

Så gick sommaren och ingenting inträffade som kunde ändra på Wolfgang's situation. Leopold skrev då och befallde Wolfgang att komma hem och han nämner samtidigt att det fanns utsikter till anställningar som organist och konsertmästare i Salzburg. Tjänster som blivit lediga. Och även om han hade kvar hatet mot Salzburg, lämnade Wolfgang Paris den 26 september 1778 för att bege sig tillbaka till Salzburg.

I Paris hade en rad verk tillkommit. Förutom D-dur-symfonin skrev han bland annat en *Sinfonia concertante* (K 297b) för flöjt, oboe, fagott och horn, en konsert för flöjt och harpa (K 299), fem sonator för piano, däribland den berömda i A-dur (K 331) med dess finalsats "Alla turca", och den lika berömda i a-moll (K 310), med ett dystert tonfall som kan ha ett samband med moderns död. Det tillkom även ett par violinsonater, och kanske skrev han ytterligare en symfoni, förutom den tidigare nämnda. Törnblom skriver om denna tid: "Ännu befann sig hans skapande så att säga i smältdegeln, impulserna från allt han hört i Italien, i Mannheim och i Paris korsa varandra, och endast det som inspirerats av hans egna själsliga upplevelser, alltså närmast pianosonaterna, lyfter sig fram till det personligas plan. Mozart mognade långsammare än man av hans tidigt framträdande begåvning kunnat vänta, men hans receptivitet var så väldig, och han sög till sig så oerhört mycket, att det självklart måste ta tid, innan hans egen personlighet helt bröt igenom detta lager av utifrån kommande gods."

Mozart begav sig inte direkt hem till Salzburg, utan via Strassburg, där han gav tre konserter, gick färden till Mannheim. Där bodde han i Cannabichs hem och nu började han drömma om en tjänst i Mannheim i stället för i Salzburg. Leopold befallde Wolfgang att genast fortsätta färden hem och sluta med sådana drömmerier. Han skrev att han nog snart blev vansinnig av alla projekt Wolfgang delgav honom.

Från Mannheim kom så Mozart på juldagen till München. På grund av förändringar i styrelseskicket hade Mannheim-orkestern, och familjen Weber, måst flytta till München. Vid mötet med familjen Weber väntade nu Mozart ännu en bitterhet. Några dagar efter ankomsten skrev han till fadern: "Jag har inte kunnat skriva till dig tidigare, jag sparar allt tills jag får lyckan och nöjet att åter tala muntligt med dig, ty idag kan jag inget annat än gråta - jag har ett alldeles för känsligt hjärta. Jag har alltid en dålig handskrift, det vet du, för jag har aldrig lärt mig skriva, men aldrig i hela mitt liv har jag skrivit sämre än jag gör idag. Jag kan inte, jag har alltför nära till tårarna! Jag hoppas att du snart skriver och tröstar mig." Det som hade inträffat var att Mozart fann att Aloisia hade ändrat inställning till honom. Hon stirrade på honom kallt som på en främling. Allvarligt sårad fortsatte Wolfgang sin resa och anlände i mitten av januari 1779 åter till Salzburg.

Åter i tjänst hos den förhatlige ärkebiskopen

Väl hemma igen inträdde Wolfgang åter i ärkebiskop Colloredos tjänst, som hovorganist med en årslön av 450 floriner. Wolfgang suckade och klagade och trivdes inte alls med sin tjänst. Han började på nytt att komponera för stadens och hovets behov, visserligen med försäkran om brist på inspiration. De närmaste två åren tillkom tre symfonier, de sista han skrev i Salzburg, den stora *Posthornsserenaden* (K 320), ett divertimento, en konsert för två pianon, en violinsonat och en *Sinfonia concertante* för violin och viola (K 364). Dessutom skrev han en del kyrkomusik. Merparten av denna produktion tillhör året 1779, men till 1780 hör den ena av de tre symfonierna.

Även om Mozarts tillvaro var tämligen oinspirerande, hände dock något som intresserade honom. Till detta hörde kontakten med de kringresande teatersällskapen som ibland stannade i Salzburg. På hösten 1780 kom ett sådant sällskap under ledning av Emanuel Schikaneder till Salzburg. Schikaneder blev vän med familjen Mozart och gav dem obegränsat tillträde till sina teaterföreställningar. Drygt tio år senare skulle Mozart och Schikaneder på nytt träffas och ett samarbete dem emellan skulle då resultera i Mozarts sista opera *Trollflöjten*.

På hösten 1780 kom ett annat avbrott i Mozarts trista tillvaro. Från München kom ett uppdrag på en opera seria för karnevalsäsongens öppning. Operan skulle heta *Idomeneo* (K 366). Den 5 november reste Mozart till München, där han skulle komponera och inöva operan. För detta hade han fått sex veckors tjänstledighet. Leopold var rädd att inte operan skulle bli tillräckligt populärt hållen. Han skrev till sonen: ”Jag rekommenderar dig att inte endast och allenast tänka på den musikaliska utan också på den omusikaliska publiken. Du vet ju att mot hundra okunniga står det bara tio verkliga kännare. Glöm alltså inte det så kallade populära, det som också kittlar ’de långa öronen’.” Wolfgang svarade: ”Angående det så kallade populära så behöver du inte oro dig, ty i min opera finns det musik för alla sorters folk - utom för de långörade.”

Den 29 januari 1781 hade operan premiär. Leopold och Nannerl var nu där. Kurfursten Karl Teodor var mycket förtjust i operan och sade: ”Man skulle inte kunna tro att något så stort kunde rymmas i ett så litet huvud.”

Nannerl, Wolfgang Amadé och Leopold Mozart (Johann Nepomuk della Croce, c 1780-81)

Den oundvikliga brytningen

Fastän Mozarts tjänstledighet redan före premiären hade löpt ut, stannade familjen Mozart kvar i München. I början av mars begav de sig av till Augsburg för ett besök hos Leopolds bror med familj. Men snart var Wolfgangs "semester" slut. Ett brev anlände till Augsburg från ärkebiskop Colloredo, i vilket denne befallde Wolfgang att genast bege sig till Wien, där ärkebiskopen för tillfället befann sig. Nu fick Wolfgang uppträda på olika konserter som Colloredo anordnade. Ärkebiskopen kommenderade Mozart att spela än här och än där, men han fick inte själv ordna konserter, något som förgade Mozart. "Vår ärkelymmel tillåter det inte. Han vill inte att hans anställda ska få förtjäna pengar, han vill dem ont." Förhållandet mellan Mozart och Colloredo, som alltid varit spänt, blev nu alltmer spänt, och Mozart såg vilka möjligheter som Wien kunde erbjuda. Detta gjorde att en brytning mellan dem till slut var oundviklig. Leopold gjorde allt för att Wolfgang inte skulle göra någon - som han tyckte - dumhet. Ärkebiskopen bestämde att Mozart skulle resa hem till Salzburg. Men Mozart reste inte hem. Följden blev att ärkebiskopen kallade honom till sig och gav honom en utskällning. Det följde ytterligare uppträden. Mozart lämnade in sin avskedsansökan och de pengar han fått för resan hem till en greve Arco, som var i biskopens tjänst, men de mottogs ej. Han lämnade ytterligare avskedsansökningar, och när biskopen skulle återvända till Salzburg fick han sitt avsked, "på det vackraste vis i

världen”, som Mozart skrev. Arco föste nämligen ut Mozart med en spark där bak. Förhållandet mellan far och son blev efter detta spänt. Det tidigare goda förhållandet upphörde. Leopold hade sina farhågor om Wolfgangs möjligheter att leva som fri konstnär. Wolfgang däremot såg med tillförsikt på framtiden.

Wolfgang bodde nu hos fru Weber. Familjen Weber hade flyttat från München till Wien där maken hade dött. Efter det att Aloisia gift sig med sångaren Lange, försörjde fru Weber sig och sina tre kvarvarande döttrar genom att hyra ut rum. När Mozart av biskopen befalldes att lämna sitt rum, erbjöd fru Weber honom att hyra ett rum. Snart nåddes Leopold av skvaller att sonen uppvaktade en av fru Webers döttrar, Constanze, även om Mozart då skrev: ”Om jag någon gång i livet inte har tänkt på giftermål, så är det verkligen nu! Nu först har jag börjat leva - skulle jag då själv förbittra mitt liv? Jag har verkligen ingenting emot att gifta mig, men just nu skulle äktenskap vara ett ont.” Men några månader senare omtalade Wolfgang i ett brev till fadern sin kärlek för Constanze och sina tankar på giftermål. Strax före det sista brevet hade en händelse utspelats som Leopold fick del av först i nästa brev en vecka senare. Constanzes förmyndare, en viss Johann von Thorwart, förbjöd Mozart att träffa Constanze om han inte angav en skriftlig försäkran att inom tre års tid gifta sig med Constanze eller betala henne 300 floriner om året för all framtid. Han skrev under försäkran men när Constanze fått papperet rev hon sönder det och sade: ”Käre Mozart! Jag behöver ingen skriftlig försäkran från dig, ditt ord räcker fuller väl.”

Mozart hade efter brytningen med biskopen genast skaffat sig pianolever, som gav honom en del inkomster. Han fick snart många vänner bland Wiens både adliga och borgerliga familjer. Han förnyade bekantskapen med hovmannen Gottfried van Swieten, som familjen Mozart träffat i Wien, när de var där 1768. Han kom att bli en av Mozarts mest trofasta vänner genom åren. Vad Mozart nu hoppades på, var en utnämning till något i kejsrerlig tjänst, men det skulle dröja ända till 1787 innan Mozart fick någon sådan tjänst.

Men kejsar Josef II bad honom skriva en opera, som skulle ha formen av ett sångspel. Mozart tog itu med arbetet. Det var sommar och han hade inte, på grund av dödsåsongen, några lektioner utan han komponerade mest hela tiden. Mozart hade fått texten i slutet av juli 1781 och den 22 augusti meddelade han att första akten var klar. Operan hade tre akter och hette *Enleveringen ur seraljen*. Dess ämne var turkiskt.

Mozart minskade nu på kompositionstempot högst betydligt, beroende bland annat på att uppförandet hade uppskjutits och att Mozart hade vissa invändningar att göra mot librettos utformning. Från början var det meningen att premiären skulle äga rum i september, men på grund av olika hinder blev den inte uppförd förrän den 16 juli följande år. Operan fick ett gott mottagande men det förekom dock en del reservationer i form av visslingar. Kejsaren sade om operan: ”För vackert för våra öron och kolossalt mycket noter, käre Mozart.” Då svarade Mozart: ”Precis så mycket som behövs, Ers Majestät.” För operan fick Mozart 426 gulden och 40 kreuzer.

Giftermålet

Den 4 augusti 1782, strax efter Enleveringens premiär, gifte sig Wolfgang med sin tjugoåriga Constanze. Det var ett hastigt ingånget giftermål. Constanze hade lämnat modern och flyttat till en baronessa von Waldstätten. Modern och förmyndaren Thorwart anklagade baronessan och Mozart för barnaröv och hotade med polis, om inte Constanze kom hem igen. Följden blev att Mozart omgående bestämde sig för att gifta sig med henne. Baronessan von Waldstätten bjöd på bröllopssupén. Dagen efter bröllopet kom Leopolds medgivande, om än motvilligt. Leopold tyckte att han kunde ha fått en bättre sonhustru. Klyftan mellan far och son som uppstått i samband med Wolfgangs brytning med biskopen blev efter Wolfgangs giftermål med Constanze ännu större.

Constanze Weber (1790)

I början av 1782 började Mozart på allvar studera Bachs och Händels musik. Det var Gottfried van Swieten, som hade fått honom intresserad av de stora barockmästarnas musik. Van Swieten hade varit diplomat både i London och Berlin, där han kommit i kontakt med deras musik. Varje söndag mellan klockan tolv och två spelades det musik

hemma hos honom. Enligt Mozart spelades då ingenting annat än Bach och Händel. Mozart var alltid där, han spelade klaver och sjöng med värden och hans andra gäster. Så kom en beställning, genom Leopold, från huset Haffner. Mozart hade sex år tidigare komponerat en serenad till Elisabeth Haffners bröllop. Nu var det Siegmund Haffner, en son till förre borgmästaren i Salzburg, som skulle adlas och Mozart skulle till denna festlighet skriva en stor serenad. Året därpå omarbetade han serenaden till en symfoni, den s.k. *Haffnersymfonin* (K 385). Dess första sats är inspirerad av Mozarts, genom van Swieten, tidigare möte med Bachs och Händels musik och är ett första utslag av inflytandet från deras kontrapunktiska konst.

Gottfried van Swieten (C. Clavereau)

I slutet av 1782 skrev Mozart sin första stråkkvartett (K 387) på 10 år. Det var den första av de sex berömda kvartetterna, skrivna under loppet av ungefär två år, som Mozart tillägnade Haydn. Denne hade i slutet av 1781 utgivit sex stråkkvartetter som enligt honom var skrivna ”på ett alldeles nytt och särskilt sätt”. Med dessa kvartetter fick Mozart upp ögonen för denna kompositionsforms möjligheter.

I juni 1783 föddes makarna Mozarts första barn, en son, men han blev bara ett par månader gammal. Under förlossningen fullbordade Mozart den andra av

Haydnkvartetterna (K 421), som på grund av detta fått namnet *Barnsängskvartetten*.

Mozart hade redan strax efter giftermålet skrivit till fadern och meddelat att han och hans hustru skulle resa till Salzburg och hälsa på, men resan uppsköts flera gånger bland annat beroende på Constanzes havandeskap och förlossning. I slutet av juli 1783 kom så resan till stånd, men ingen sann värme slog emot dem från Leopolds sida. I Salzburg träffade Wolfgang alla de gamla vännerna. Man gjorde små utflykter. Den 26 oktober framfördes Mozarts c-mollmässa (K 427) i Peterskyrkan i Salzburg. Mozart hade vid tiden före giftermålet lovat att skriva en mässa för Constanze, men den var vid framförandet inte klar, så Mozart kompletterade med satser ur andra mässor. Constanze sjöng det ena av de två sopranpartierna.

Dagen efter kyrkokonserten lämnade makarna Mozart Salzburg, men det bar inte av direkt hem, utan de tog vägen över Linz. Först i slutet av november var de tillbaka i Wien. De hade inbjudits att vara gäster hos en greve Thun, svärfar till en grevinna Maria Wilhelmine Thun i Wien. Grevinnan hade nära förbindelser med hovet och hon var Mozart till hjälp och stöd under hans första år i Wien. För att hedra sin värd ordnade Mozart en akademi på teatern, där det framfördes en symfoni, den s.k. *Linzsymfonin* (K 425), som han nu i all hast komponerade. Nu skulle det dröja tre år till nästa symfoni.

De många pianokonserternas tid

Under de närmaste åren, då inga symfonier tillkom, skulle det symfoniska i Mozarts musik istället finnas i de pianokonsert han nu komponerade. Under åren 1782-86 tillkom inte mindre än 15 konserter för piano. Dessa komponerades i huvudsak för eget bruk. I privata kretsar hade hans spel varit en stor framgång; han beslöt sig för att försöka med offentliga konserter. Det var för sådana tillställningar pianokonserterna var ämnade. I mars 1783 ägde den första rum. Wolfgang skrev till fadern att Burgtheater, där konserten ägt rum, hade varit sprängfylld och att kejsar Josef, som bevistat föreställningen, hade varit väldigt nöjd och skickat honom 25 dukater (112 gulden eller floriner). Konserten hade givit honom 1600 gulden. På programmet hade bland annat Haffnersymfonin, pianokonserterna i D-dur (K 175) och C-dur (K 415) stått. Den sistnämnda tillhörde en grupp på tre konserter komponerade i Wien 1782, vilka var hans första pianokonsert som fri konstnär.

I början av 1784 skaffade sig Mozart en liten bok, i vilken han från och med nu införde praktiskt taget alla sina kompositioner: datum, titel, instrument och de två eller fyra första takterna av varje komposition. Det första i boken införda verket är hans för året första pianokonsert, i Ess-dur (K 449), färdig den 9 februari. Den skulle under de närmaste två månaderna följas av tre ytterligare pianokonsert.

Första noteringarna i Mozarts verkkatalog

Han hade nu fullt upp att göra. En förteckning över sitt konserterande, som han skickade till fadern, berättar att han, från den 26 februari till den 3 april, inte hade mindre än 22 uppträdanden. I april när Wolfgang berättade om tillkomsten av en pianokvintett, talade han samtidigt om att han "blivit ordentligt trött av det ideliga spelandet" på pianot. Han hade stor framgång med sitt spelande. Men han konserterade inte bara; han gav även lektioner. "Hela förmiddagen går åt till lektioner, alltså återstår endast kvällen för mitt kära arbete: att komponera", skriver han.

När Mozart komponerade, satt han inte vid klaveret, utan han komponerade "i huvudet". Komponera utan att pröva på klaveret gjorde han redan vid 8 års ålder. När han sedan började själva nedtecknandet var verket redan klart. Nedskrivandet kunde ske samtidigt som han deltog i en konversation, han skrev snabbt och praktiskt taget utan korrigeringar.

På sommaren 1784 blev Mozart allvarligt sjuk. Sjukdomen gjorde att han började att plågas av dödstankar och grubbla på religiösa ting. Det hela slutade med att han strax före jul 1784 blev frimurare i logen Vålgörenheten. Strax efter att Mozart blivit frisk tillkom den femte i raden av pianokonserter detta år, och innan året var till ända skulle även en sjätte komma.

Det var många aristokrater som hade abonnerat på Mozarts första serie akademier, och på grund av de goda inkomster det gav honom, kunde han och Constanze och den nyfödda andra sonen Karl Thomas, hösten 1784 flytta in i en bättre bostad vid Schulerstrasse nära Stefansdomen.

I början av 1785 kom Leopold på besök till Wien. Under besöket blev han imponerad över sonens framgångar. Redan samma dag som Leopold anlant fick han bevista en av

Wolfgangs abonnemangskonserter, där Wolfgang spelade en nykomponerad pianokonsert, nr 20 i d-moll (K 466). Nästa dag var det musik i Mozarts hem. En av gästerna var Joseph Haydn. För en månad sedan hade han varit hemma hos Mozart och lyssnat till tre av de kvartetter denne hade skrivit i Wien under de senaste två åren. Nu spelade Mozart, far och son, och två andra gäster de tre senaste skrivna kvartetterna. Tillsammans med de tre första utgör de sista de berömda Haydnkvartetterna. Något som måste ha gjort gamle Leopold mycket stolt var de ord som den store Haydn denna kväll fällde: "Jag säger er inför Gud och som en ärlig man: er son är den störste kompositör jag känner till namn och person; han har smak och dessutom den största skicklighet i komposition." Haydn var en av de få av Mozarts samtid som förstod Mozarts verkliga musikaliska storhet.

Lite av den negativa inställning som Leopold hade mot Constanze, försvann vid hans besök i Wien. Han fann att hon var en bra husmor: "Vad mat och dryck beträffar, så är hushållet i högsta grad ekonomiskt skött." Leopold reste hem igen i slutet av april. Innan han for blev han frimurare i samma loge som Wolfgang. Även Haydn blev frimurare, men i en annan loge, Den sanna endräkten, på våren 1785. Då Mozart hade tillträde till alla loger i Wien, stärkte detta ytterligare banden mellan de båda musikerna.

Joseph Haydn (Christian Ludwig Seehas, 1783)

Figaros bröllop

Mozart hade 1783 letat efter bra italienska operatexter, men trots att han tittat på åtskilliga sådana hade han inte hittat någon tillfredsställande. Då kom han i kontakt med italienaren Lorenzo da Ponte, som var författare av operatexter. Da Ponte lovade Mozart att skriva en libretto åt honom, när han var klar med den text han höll på med för Salieris räkning. I början av 1785 uppsökte så da Ponte Mozart och frågade om de skulle samarbeta, vilket Mozart mycket väl ville. Han frågade om inte da Ponte kunde skriva en operatext på Beaumarchais' komedi *Figaros bröllop*. Da Ponte tyckte idén lät bra. Men komedin hade för en kort tid sedan av kejsaren blivit förbjuden, då den var alltför revolutionär. Texten omarbetades därför och befriades från de mest revolutionära tendenserna. Man arbetade utan kejsarens vetskap. Allt efter som da Ponte skrev texten, satte Mozart musik till denna. De arbetade snabbt. Operan blev troligen klar på mindre än två månader och tillkom sannolikt i slutet av 1785. Da Ponte gick upp till kejsaren och erbjöd honom *Figaros bröllop*, och sedan da Ponte försäkrat att alla revolutionära tendenser tagits bort fick han tillåtelse till operans uppförande.

Samtidigt med *Figaros bröllop* var två andra operor av Salieri och Righini klara. Alla tre kompositörerna begärde, att deras opera skulle sättas upp först. Sångarna vid Burgtheater slöt upp bakom de olika kompositörerna. Striden avgjordes genom att kejsaren befallde, att Mozarts opera skulle börja repeteras.

Den 1 maj 1786 hade *Figaros bröllop* premiär på Burgtheater. Kejsaren var närvarande. Operan blev en succé. Nästan vartenda nummer fick bisseras. För sitt verk fick Mozart kvittera ut 100 dukater (450 floriner). Trots den succé verket gjorde uppfördes det endast nio gånger. Wienpubliken tappade nämligen intresset för verket.

Under arbetet med *Figaros bröllop* tillkom ett verk som hette *Teaterdirektören* och skrevs för en operakväll i Schönbrunns slottspark den 7 februari. Det var en enaktare och skrevs i form av sång- och musiknummer för en talpjäs. Den bestod endast av en uvertyr, två arior, en trio och en kvartett. I mars tillkom två pianokonsorter, nr 23 i A-dur (K 488) och nr 24 i c-moll (K 491), och i december ytterligare en, nr 25 i C-dur (K 503).

Don Juan

Nu förbereddes hos Mozart en resa. Mozart hade tillsammans med sin hustru blivit inbjuden att besöka Prag av *Sällskapet för verkliga kännare och musikvänner*. Mozart hade flera vänner i Prag. Några av vännerna där var sångerskan Josepha Duschek och hennes make. Troligen var Josepha en bidragande orsak till att *Figaros bröllop* hade tagits upp på Pragoperan några månader efter premiären i Wien. Mozart reste i sällskap med några vänner. De anlände till Prag den 11 januari. Han stannade där i en månad. Han upplevde hur populär hans *Figaros bröllop* var i Prag. Här fick han känna sig populär. I Prag var han erkänd och hyllad som en av de främste. Mozart skriver entusiastiskt: "... här talar man inte om något annat än - Figaro. Inget spelas, inget blåses, inget sjunges eller visslas annat än -

Figaro. Ingen opera drar folk, mer än - Figaro, och åter Figaro. Verkligen en stor ära för mig." Han ledde själv ett bejublat framförande av *Figaros bröllop*. Den 19 januari gav han en konsert på Nationalteatern. Där uruppfördes en symfoni i D-dur som han hade skrivit en månad tidigare i Wien. På grund av att den uruppfördes i Prag har den kommit att kallas för *Pragsymfonin* (K 504). Det allra viktigaste med Mozarts Pragvistelse var att han med sig hem hade en beställning på en italiensk opera att uppföras i Prag på hösten samma år.

I letandet efter en passande text vände sig Mozart åter till da Ponte som åtog sig att skriva en libretto åt honom. Da Ponte föreslog som ämne Don Juan-sagan vilket gillades av Mozart. Under arbetet med operan inträffade några händelser, som kan ha satt sina spår i musiken han komponerade. En av hans bästa vänner, greve von Hatzfeld, avled och samtidigt fick han underrättelser om att hans far var svårt sjuk. Wolfgang skriver till fadern: "Nu hör jag, att du är verkligt sjuk! Hur jag längtar efter ett tröstande besked från dig, det behöver jag väl inte säga. Jag hoppas också att det kommer - fastän jag har fått för vana att alltid föreställa mig det värsta. Då döden ju vid närmare betraktande är vårt livs verkliga slutmål, så har jag sedan ett par år gjort mig så bekant med denna vår sannaste vän, att hans bild inte längre skrämmer mig - ja tanken på döden ger mig till och med mycken ro och hugsvalelse. Jag går aldrig till sängs utan att betänka att jag, så ung jag är, kanske inte skall uppleva en ny dag." Fadern blev inte bättre utan dog den 28 maj samma år. Några av de sista ord han skrev, var till Nannerl. Han berättade att Wolfgang nu bodde på Landstrasse nr 224 men inte talat om varför han flyttat dit, från sin stora, fina våning i centrum av Wien, men Leopold sade att han tyvärr kunde gissa sig till varför. Det var ett av de första tecknen på den ekonomiska nöd Wolfgang hamnat i. Ett annat tecken var att Wolfgang bad sin sväger att skicka de 1 000 floriner som tillkom honom vid arvsförfattningen till köpmannen Michael Puchberg, som var frimurare liksom Mozart och som skulle hjälpa honom med avsevärda belopp i fortsättningen. Ännu en som stod Mozart nära gick bort under det året, den tjugonioårige läkaren Sigismund Barisani, en vän från Salzburg.

På våren detta år kom en sjuttonåring till Mozart. Han hette Ludwig van Beethoven och sökte upp Mozart för att få undervisning av honom. Men någon undervisning blev det inte, då Beethoven redan efter ett par veckor var tvungen att bege sig av hem igen, då hans mor var svårt sjuk.

Don Juan skulle ha premiär den 14 oktober. I början av oktober reste Wolfgang och Constanze till Prag. *Don Juan* var ännu inte helt färdig utan han skulle skriva det som fattades på ort och ställe. De bodde hos sina vänner Franz Xaver Duschek och hans maka Josepha. Då man inte hann bli klar med arbetet med operan till premiären, var man tvungen att skjuta upp denna. Mozarts nya opera var full av svårigheter för sångare och orkester, något som han nog inte trodde skulle innebära några problem. Dagen före premiären, den 29 oktober, fattades fortfarande uvertyren till operan. För varje timme som gick blev Mozarts vänner allt oroligare. Detta roade honom bara. Vid midnatt började han så att skriva på uvertyren allt medan hans hustru bryggde punsch åt honom och berättade sagor för honom, så att han inte skulle somna. På morgonen på premiärdagen var uvertyren klar. Kopisterna blev med knapp nöd färdiga till föreställningen. På premiären spelade operaorkestern uvertyren direkt från bladet. Före premiären var Mozart osäker på vilket

mottagande hans opera skulle få. Han frågade kapellmästaren vid operan, Johann Baptist Kucharz, om han trodde den skulle bli lika omtyckt som Figaro. Kucharz lugnade honom och sade att ”det som kommer från Mozart, det kommer böhmarna förvisso att gilla”. Mozart sade då: ”Men så har jag inte heller skytt någon möda för att åstadkomma något alldeles extra för Prag. Över huvud taget misstar man sig, om man tror att jag skapar min musik lekande lätt. Jag försäkrar er, käre vän, att ingen har lagt ner så mycken möda som jag på att studera kompositionens konst. Det torde knappast finnas någon berömd tonkonstens mästare som jag inte flitigt och vid många olika tillfällen har studerat ingående.”

Mozart hade ingen anledning att vara orolig. Operan blev en stor succé. På premiären var teatern fylld till bristningsgränsen och operan mottogs med ett enormt bifall. Mozart hyllades. Den böhmiska *Post- och Inrikes Tidningar* skrev om den stora framgången: ”Kännare och musiker säger att Prag aldrig har hört något liknande. Herr Mozard dirigerade själv. När han intog sin plats framför orkestern, hälsades han med trefaldiga leverop, vilket upprepades när han lämnade orkestern. Operan är för övrigt utomordentligt svår att framföra, och alla beundrade den fina föreställning man åstadkom trots detta och trots den korta repetitionstiden. Alla på scenen och i orkestern ansträngde sig till det yttersta för att tacka Mozard genom att ge honom en förnämlig föreställning. Den ovanligt stora publiken vittnar om enhälligt bifall.” Honoraret för *Don Juan* blev 100 dukater. I mitten av november återvände han till Wien. Denna tid i Prag skulle komma att vara Mozarts sista lyckliga dagar.

1787 tillkom förutom *Don Juan* även andra verk, som två stråkkvintetter (K 515 och 516), sex tyska danser, *Ein musikalischer Spass* för stråkar och horn. Nu tillkom också Mozarts kanske mest kända och populära komposition för stråkar: serenaden *Eine kleine Nachtmusik* (K 515), som blev till under arbetet med *Don Juan*.

Tre symfonier

Den 1 december blev Mozart av kejsar Josef II utnämnd till kejsarlig och kunglig kammarkompositör. Han efterträdde just avlidne Gluck. Lönen han skulle få var 800 floriner om året, en rätt låg lön med tanke på att Glucks lön i samma tjänst varit 2 000 floriner. Om lönen sade Mozart: ”Det är för mycket för det jag gör, men för litet för det jag kunde göra.” I sin tjänst skrev Mozart under sina fyra sista år omkring 100 tyska danser och menuetter för orkester.

Mozart kunde sannerligen ha behövt en högre lön. Från sommaren 1788 finns det några brev bevarade, som vittnar om Mozarts dåliga ekonomi. I breven ber han sin frimurarbroder köpmannen Michael Puchberg om att få låna pengar och förklarar upprepade gånger, hur svår hans belägenhet är. Den 17 juni flyttade Mozart från sin stadsvåning till en våning med trädgård i förstaden Alsergrund. Samma dag som han flyttade in i sin förstadsvåning bad han Puchberg om ett större lån på ett eller två tusen floriner, att återbetalas på ett eller två år, så att han skulle kunna planera sin verksamhet på

lite längre sikt och kunna ”arbeta med bekymmersfritt sinne och lätt hjärta och följaktligen förtjäna mer”. Och om han inte skulle kunna låna ut så mycket pengar, så bad han om att åtminstone få låna 200 floriner. Mozart fick låna 200 floriner. Den 27 juni skriver Mozart åter och ber om hjälp i sin situation. Han skriver bland annat: ”Jag har skapat mer på de 10 dagar jag bott här än på två månader i den gamla lägenheten, och om dystra tankar inte så ofta bemäktigade sig mig (även om jag försöker att hålla dem borta med all makt), skulle jag trivas bra här, ty jag bor komfortabelt och gott, och framför allt billigt.”

Befinnande sig i denna svåra ekonomiska nöd, som väl inte kunde te sig speciellt inspirerande, skrev Mozart något som F.H. Törnblom kallat för ”ett av hans ljusaste tonverk”, vilket var en symfoni i Ess-dur, nr 39 (K 543). Denna symfoni fullbordades den 26 juni. Törnblom skriver att ”det märkligaste med symfonin som personligt dokument betraktad är, att den visar hur litet Mozarts yttre och inre liv stundom korresponderade med varandra, och hur absolut avskild hans skapande ande kunde leva från hans övriga jag”.

Efter denna ljusa symfoni kom den 25 juli en symfoni i g-moll, nr 40 (K 550), som enligt Törnblom är ”ett verk av djupaste tragiska halt och det kanske mörkaste och mest skakande Mozart skrivit”. Mozarts situation var fortfarande lika svår men symfonins svårmod hade ingenting med Mozarts yttre omständigheter att göra.

Den 10 augusti kom ännu en symfoni, hans sista, i C-dur, nr 41 (K 551), som har fått namnet *Jupitersymfonin*. I den här symfonin härskar åter en annan sinnesstämning. Här märks en segerstämning och stolt triumf, något som fortfarande troligen inte hade med Mozarts yttre liv att göra.

Dessa tre symfonier tillkom under en tid av bara drygt sju veckor. Detta intensiva skapande påminner om komponerandet av den stora serie pianokonserterna fyra år tidigare. Dessa konserterna skrevs för egna akademier, men anledningen till att han komponerade dessa tre symfonier vet man inte.

Mozart komponerade inte bara symfonier det här året. Bland annat tillkom en del pianoverk, till exempel några pianotrios och ytterligare en pianokonsert, nr 26 i D-dur (K 537), fullbordad den 24 februari.

De sista resorna

I början av 1789 flyttade Mozart åter in till Wiens centrum. På sommaren hade bostaden utanför Wien varit bra att ha, men på hösten blev det besvärligt att behöva resa i drosk fram och tillbaka till alla repetitioner och andra nödvändiga sysslor inne i Wien.

På våren 1789 skulle en av Mozarts vänner i frimurarlogen *Den sanna endräkten* resa till Berlin. Vännen, som var furst Lichnowsky, bjöd Mozart med på resan. Mozart, som såg chansen att förtjäna pengar vid de olika hov, de skulle besöka på resan, tackade ja. Constanze fick stanna hemma. Den 8 april bar det iväg. Först gick färden till Prag. I

Dresden spelade han sin senaste pianokonsert för kurfursten. För det fick han en ”riktigt vacker snusdosa” med inneliggande 100 dukater. Den 20 april anlände han till Leipzig. Där fick han spela på orgeln i Johann Sebastian Bachs kyrka, S:t Thomas. I Leipzig gav han en konsert som var ”glänsande nog vad bifall och ära beträffar, men tyvärr desto magrare i fråga om intäkter”, som Mozart skrev hem till Constanze. Under sin resa fick Mozart en beställning från den preussiske kungen Friedrich Wilhelm II på sex stråkkvartetter för sig själv och sex lätta pianosonater för prinsessan Friederike Charlotte. Han kom bara att skriva tre av *de preussiska kvartetterna*, den första 1789 och de två sista 1790. Av sonatorna komponerades endast en, 1789.

Wolfgang Amadé Mozart (Dorothea (Doris) Stock, 1789)

Den 4 juli kom Mozart tillbaka till Wien. Resan hade varit en svår ekonomisk besvikelse. Nu skulle han försöka återerövra sin publik i Wien. Det var tre år sedan han sist anordnade en offentlig konsert. I två veckor skickade han runt abonnemangslistor. Men den enda som skrev sitt namn på dessa var van Swieten. Fem år tidigare hade han haft 176 abonnenter. Mozart skrev om motgången: ”Ödet är mig tyvärr så vidrigt, men bara i Wien, att jag inte kan förtjäna några pengar även om jag vill.”

Men det följde fler svårigheter. Constanze, som väntade barn i november, blev i början av juli sjuk. Mozart skrev till sin vän Puchberg: ”Gud, jag befinner mig i en situation

som jag inte kunde önska min värsta fiende, och om ni, bästa vän och broder, överger mig, så är vi förlorade - både jag, olycklig utan min egen förskyllan, och min stackars sjuka hustru och vårt barn. När jag nu senast var hemma hos er ville jag lätta mitt hjärta - men jag hade inte mod! - och jag skulle inte ha det nu heller - endast darrande vågar jag fråga skriftligt, och jag skulle egentligen inte våga skriva heller, om jag inte visste att ni känner mig, att ni vet hur jag har det och att ni är helt och fullt övertygad om att jag är absolut oskyldig till min olyckliga och högst bekymmersamma situation." Efter ytterligare brev skickade Puchberg 150 floriner.

Constanze ordinerades en kur vid Baden utanför Wien, där hon stannade några veckor. Under hennes vistelse där var Mozart orolig för att hon inte var honom trogen. Han riktade i brev förmaningar till henne angående hennes liv och leverne. Men inte bara han var svartsjuk, även hon var det. "Var glad och nöjd och välvillig mot mig. Plåga inte dig själv och mig med obefogad svartsjuka - lita på min kärlek, du har ju ändå bevis för den! Och du ska få se hur glada och lyckliga vi ska bli; tro mig, bara genom klokhet kan en hustru hålla sin man fången. Farväl - i morgon kysser jag dig innerligt. Mozart."

Nu på hösten tillkom något som många menar är den skönaste kammarmusik som någonsin skrivits. Det var en klarinettkvintett (K 581) som skrevs för vännen Stadler. Vid den här tiden fick Mozart av kejsaren en operabeställning. Da Ponte skrev texten till operan som skulle heta *Così fan tutte*, vilket betyder: så gör alla (d.v.s. kvinnorna). Ämnet, som enligt traditionen föreslagits av kejsaren, bygger på en skvallerhistoria i Wien. Operan hade premiär på Burgtheater den 26 januari 1790. Den hade till en början framgång men den försvann hastigt.

För operan fick Mozart 200 dukater, vilket var dubbelt så stort arvode som vanligt. Men dessa pengar räckte inte långt. Mozart bad i ständigt återkommande brev Puchberg om att få låna pengar. Men snart tyckte Mozart sig se en ljusning. Kejsar Josef II hade avlidit i slutet av februari. Leopold II hade efterträtt honom. Mozart tyckte nu det var ett gynnsamt tillfälle att ansöka om anställning som andre hovkapellmästare. Han skrev till Puchberg och omtalade detta samtidigt som han bad om ett lån. Han säger att han sedan med nöje skall kunna betala tillbaka sina skulder till honom, när han har nått sitt mål. Men det blev ingen anställning vid hovet.

I juni var Constanze åter sjuk och vistades i Baden. För att få lite pengar var Mozart som han skrev till Puchberg "tvungen att sälja sina kvartetter - detta mödosamma arbete - för en spottstyver (till förläggaren) bara för att, som han nu hade det, skulle få lite pengar i handen".

I augusti var Mozart själv sjuk. Han skrev till Puchberg och beskrev sin situation och bad om ett litet handlån. Han menade att han för ögonblicket skulle bli hjälpt med vad som helst. Puchberg skickade efter denna bön 10 floriner.

Wolfgang Amadé Mozart, c. 1790 (Joseph Grassi)

Ifrån premiären på *Così fan tutte* till slutet av september låg Mozarts skapande verksamhet nästan helt nere. Under denna tid tillkom endast två stråkkvartetter, beställda av den preussiske kungen, samt bearbetningar av ett par Händel-verk, beställda av Mozarts vän van Swieten.

Men i slutet av september visade sig den Mozartska optimismen än en gång. Den nye kejsaren Leopold II skulle krönas i Frankfurt am Main. Kejsaren reste till Frankfurt med ett väldigt följe, i vilket Salieri ingick, men inte Mozart. Han beslöt sig för att ta sig dit ändå, på egen hand. I Frankfurt levde han sparsamt och försökte utnyttja alla möjligheter att tjäna en liten slant. Han skrev t.o.m. musik för en speldosefabrikants produkter. Den 15 oktober gav Mozart en egen konsert, där han spelade sin sista pianokonsert i D-dur (K 537), tillkommen 1788 och efter denna konsert kallad för *Kröningskonserten*. Mozart skrev att konserten ”utföll härligt beträffande äran men magert beträffande pengar”. På väg hem reste han över Mannheim och München, där han träffade gamla vänner och i München spelade han för kurfurst Karl Teodor. I mitten av november anlände han till Wien från sin resa som ekonomiskt sett hade varit en besvikelse.

Det sista året

Under Mozarts resa hade Constanze ordnat med flyttning till en ny lägenhet, fortfarande i Wiens centrum, vid Rauhensteingasse. När han kom hem låg det ett brev och väntade på honom. En manager i London erbjöd honom 300 pund, om han vistades där ett halvår och under den tiden komponerade två operor. Men trots det lockande erbjudandet tackade han av någon anledning nej. Ungefär samtidigt skrev Joseph Haydn ett kontrakt med konsertdirektör Salomon om en resa till England. Strax före jul reste han. När Mozart tog avsked av sin vän, sade han: ”Jag är rädd, käre far, att det är sista gången vi ser varandra.” Han blev sannspådd.

Årskiftet 1790-91 skrev han två stora verk. I december kom hans näst sista stråkkvintett i D-dur (K 593), och i början på nästa år hans sista pianokonsert, nr 27, i B-dur (K 595).

Mozart utförde under 1791 olika tillfällighetsarbeten, som om de inte gav honom någon konstnärlig tillfredsställelse, i alla fall gav honom en del pengar. Till skillnad från 1790, då Mozart inte komponerade många verk, tillkom under 1791 en lång rad verk, många av dem tillhörande hans största. I april kom hans sista stråkkvintett (K 614). Tidigare hade hans sista pianokonsert fullbordats. Under detta år skulle han förutom de nämnda verken bland annat skriva två operor, en klarinettkonsert (K 622) och ett Requiem.

Någon gång på våren kom Mozart i kontakt med Schikaneder, teaterdirektören han träffat 1780, när han med sitt resande teatersällskap uppträtt i Salzburg. Schikaneder, som liksom Mozart var frimurare, var nu direktör för förortsteatern Theater auf der Wieden. Mozart och Schikaneder bestämde sig för att tillsammans göra en folklig sagoopera. Texten skrevs av Schikaneder och operan skulle heta *Die Zauberflöte* (Trollflöjten).

Ungefär då han påbörjade arbetet med *Trollflöjten*, i slutet av april, ansökte han om att få en oavlönad post som assistent åt den gamle domkyrkokapellmästaren Hofmann. Han fick posten. Då Hofmann var sjuk, hoppades Mozart att få dennes post om han avled. Det blev dock ingenting av med den saken, Hofmann överlevde Mozart. Även om de ekonomiska bekymren inte hade lämnat Mozart, lånade Mozart från Puchberg i ganska liten omfattning detta år jämfört med de senaste åren.

Constanzes hälsa var återigen dålig. Hon väntade nu barn - sitt sjätte. I juni åkte hon åter på kur i Baden. Hon var i Baden hela juni och halva juli. Mozart var nu mitt uppe i arbetet med *Trollflöjten*, men han hälsade ofta på henne i Baden och de dagar han inte hälsade på henne skrev han istället brev. I breven märks hans längtan, hans kärlek, hans ömma oro. Han skriver bland annat: ”Ta dem, ta dem - pss, pss, massor av kyssar kommer flygande genom luften till dig - där kom en efterslänrare. Just nu fick jag ditt andra brev. Lita inte på badet, sov mer, inte så oregelbundet! annars blir jag rädd - lite rädd är jag redan. Adieu.” Under ett av hans besök i Baden i juni skrev han motetten *Ave verum Corpus* (K 618). Det var det första kyrkliga verk han skrivit sedan den stora c-mollmässan åtta år tidigare.

Under tiden arbetet med *Trollflöjten* pågick, höll Mozart till i ett litet lusthus intill

teatern. Han åt hos Schikaneder eller hos andra vänner. Schikaneder försökte på alla sätt att hålla Mozart vid gott humör. I juli var operan nästan färdig. Det var bara uvertyren, prästernas marsch och en del instrumentation som ännu inte var klara. Det skulle dröja en tid, innan han kom att fullborda operan.

I slutet av juli kom Constanze tillbaka till Wien. Constanze födde nu en son som fick heta Franz Xaver Wolfgang. I augusti återvände hon till Baden, tillsammans med den nyfödde och hennes andra son Karl.

Någon gång i juli mottog Mozart, av en okänd budbärare, en anonym beställning på en själamässa, ett *Requiem*. Beställaren, som var villig att betala bra, ville vara anonym. Mozart skulle när han komponerade, helt få följa sina egna känslor. Mozart åtog sig arbetet.

I juli eller i början av augusti fick Mozart ytterligare en beställning, nu på en festopera till Prag, där kejsar Leopold II i september skulle krönas till kung av Böhmen. Hans dåliga ekonomi tvingade honom att acceptera anbudet. Men det var bråttom. På 18 dagar var operan, som hette *La Clemenza di Tito* (Titus), klar. Den 6 september, på kröningsdagen, hade *Titus* premiär. Arvodet Mozart fick för *Titus* var 900 floriner, d.v.s. dubbelt så mycket som normalt.

När Mozart i mitten av augusti reste till Prag för premiären på *Titus* fick han på nytt besök av den okände budbäraren, som frågade hur det gick med hans *Requiem*, när han nu reste till Prag. Mozart förklarade att resan var nödvändig men att han skulle ta sig an verket, när han återkommit hem. Mozart som var sjuk och överansträngd, blev mer och mer övertygad om att han skrev dödsmissan åt sig själv. Han trodde att någon hade gett honom ett långsamt verkande gift och räknat ut exakta tidpunkten för hans död.

När Mozart återvänt från Prag, fullbordade han *Trollflöjten*. Det sista han skrev på operan var uvertyren. Den 30 september hade operan premiär. Mozart dirigerade själv operan på premiären. Till en början mottogs verket inte med någon större entusiasm, men stämningen slog snart om och operan blev en stor succé. Den 7 oktober skrev Mozart till Constanze, som vistades i Baden: ”Nu kommer jag just från operan. Fullt hus som vanligt. Duetten ’Hon och han’ (Pamina-Papageno) och klockspelet i första akten fick som vanligt bisseras, likaså gossarnas terzett i andra akten - men vad som gläder mig mest, det är det stilla bifallet. Man märker faktiskt hur denna opera vinner publiken mer och mer.” Ja, operan blev verkligen en succé. Bara på *Theater auf der Wieden* skulle *Trollflöjten* ges mer än etthundra gånger.

Efter premiären på *Trollflöjten* återupptog Mozart med feberaktig iver arbetet på dödsmissan. Ifrån september finns ett brev som Mozart troligen adresserat till da Ponte: ”Jag ville så gärna följa ert råd, men hur skulle jag kunna? Mitt huvud värker, tankarna är tröga, och jag har hela tiden bilden av den okände för ögonen. Jag ser honom ständigt för mig, han ber, han bönfäller, han avkräver mig otåligt mitt verk. Jag fortsätter, därför att jag blir mindre trött av att komponera än av att vila. För övrigt har jag inget mer att frukta. Jag känner att min timma är slagen; jag skall snart dö. Jag är kommen till slutet innan jag ännu har fått njuta frukterna av min begåvning. Ändå var livet så skönt, min bana började så lovande, men ingen kan ändra på sitt öde. Ingen mäter själv ut sina dagar, man får

undergivet foga sig, det blir så som försynen har bestämt. Jag måste sluta mitt brev; min begravningssång väntar, jag får inte lämna den ofullbordad.”

Under arbetet på dödsmassan blev Mozart allt sämre och han var ofta deprimerad och måste på grund av svimningar och utmattning lägga arbetet åt sidan. I november skrev Mozart in sitt sista fullbordade verk, *En liten frimurarkantat* (K 623), i sin bok. Verket uppfördes i logen *Det nykrönta hoppet*, den 18 november, under hans ledning. Två dagar senare var han sängliggande. Han hade feber, händerna och fötterna svullnade och han hade uppkastningar. Han hade svår verk i kroppen, varje rörelse gjorde ont. Man tillkallade läkare. Men det fanns inget man kunde göra. Han var vid medvetande ända till slutet och arbetade så mycket han förmådde på sin dödsmassa. Han förklarade för sin elev Süßmayr hur han skulle fullborda verket. På eftermiddagen den 4 december sjöng Mozart ur sitt *Requiem* tillsammans med tre vänner, Mozart sjöng altstämman. När de kommit fram till första takterna av *Lacrimosa*, började Mozart att gråta och måste lägga partituret åt sidan. Strax före klockan ett på natten den 5 december, dog Mozart.

Den 6 eller 7 december förättades jordfästningen. Vänner van Swieten hade rätt Constanze till en så enkel begravning som möjligt med tanke på hennes svåra ekonomiska läge. Constanze var inte med bland de sörjande, då hon hade brutit samman och vistades hos vänner. På väg från Stefansdomen till Sankt Marx-kyrkogården, i Wiens utkant, där Mozart begravdes, följdes inte Mozart av några vänner, de hade vänt om på grund av det dåliga vädret, snö och blåst. När Constanze hämtat sig och uppsökte dödgrävaren för att ta reda på, var Mozart var jordfäst, så hade det kommit en ny dödgrävare, som inte visste var Mozarts grav var belägen, och det vet man än idag inte.

Efter Mozarts död fullbordade Süßmayr dödsmassan. Det gjorde han så bra, att man inte definitivt kan säga var Mozart slutade och Süßmayr tog vid. Sju veckor efter Mozarts död kunde det färdiga partituret överlämnas till den anonyme beställaren, som visade sig vara en musikintresserad greve, Franz von Walsegg. Han hade beställt verket till sin hustrus begravning och han hade uppmanat Mozart att inte försöka att ta reda på vem uppdragsgivaren var, då han själv ville ge sig ut för att vara kompositör till massan.

MOZARTS VERK

Mozarts kompositioner anges inte med opustal som hos många andra tonsättare, utan med nummer enligt Ludwig Köchels förteckning från 1862. Denna förteckning innehåller en del fel, speciellt beträffande barndomsverken, och den har därför reviderats, bland annat av Alfred Einstein; men vanligast är att den, enligt Köchel, ursprungliga numreringen används. Mozarts kompositioner brukar anges på följande sätt: Sinfonia concertante i Ess-dur för violin och viola och orkester (KV 364) eller (K 364). KV står för Köchel-Verzeichnis.

Ur Mozarts verkkatalog

Mozarts produktion kan indelas i enlighet med de tre levnadsperioderna: underbarnstiden fram till återkomsten från den sista italienska resan i början an 1773, ynglingens och den unge mannens tid fram till brytningen med biskopen i Salzburg i juni 1781 och den mogna mästarens tid i Wien. Det är först under den andra perioden som man kan märka Mozarts personliga tonspråk, men redan under den första perioden komponerade han musik inom praktiskt taget samtliga musikaliska genrer.

Man brukar tala mycket om Mozarts val av tonarter. Här skall inte gås alltför mycket in på det, men det finns dock några saker som bör nämnas. Mozart var väldigt begränsad i sitt val av tonarter när han komponerade. Han använde sällan tonarter med fler än tre förtecken; mycket sällan skrev han något i E-dur (fyra kors). Merparten av verken går i dur-tonarter, få i moll-tonarter. När han skriver något i moll använder han oftast g-moll, d-moll och c-moll. G-moll är hans personligaste tonart (exempelvis i 40:e symfonin). Mozarts tonarter för feststämning är C-dur, D-dur och Ess-dur. C-dur är ofta triumfens tonart

(exempelvis i 41:a symfonin).

Symfonier

Mozart har skrivit över 50 verk som är kallade symfonier, men symfonier i modern mening är endast de sex sista i denna väldiga produktion, av vilka de fyra sista är de yppersta.

Sin första symfoni skrev Mozart under en Londonvistelse 1764-65, under påverkan från Johann Christian Bach och Karl Friedrich Abel. Mozart har som symfoniker sin utgångspunkt i den italienska sinfonian, som var ett tresatsigt orkesterverk i uvertyrstil. Tyngdpunkten låg i den livliga första satsen, därpå kom en sångbar mellansats som var ett andante eller andantino och därefter en snabb final. Från och med 1767 utvidgade Mozart emellanåt symfonin med en menuett, men till karaktären hör den alltjämt till den italienska sinfonian. Så småningom avlägsnar sig symfonin från denna italienska sinfonia och tyngdpunkten förskjuts gradvis från första satsen till finalen. Redan 1772 kan man i vissa symfonier spåra denna utveckling, men den avgörande förändringen inträffar 1773 med symfoni nr 25 i g-moll (K 183) följt av symfoni nr 29 i A-dur (K 201), från början av 1774, och av symfoni nr 28 i C-dur (K 200), från slutet av 1774. De tre symfonierna har en mer personlig färg än tidigare symfonier och finalen är nu fullt jämställd med första satsen. Alla tre verken har den klassiska fyrsatsiga symfoniformen, med en menuett som tredje sats. Med dessa tre verk har vi kommit långt ifrån den italienska sinfonian.

Stor betydelse för Mozart som symfoniker fick besöken i Mannheim och Paris där samtidens förnämsta orkestrar fanns. I Mannheim kom Mozart i kontakt med den berömda Mannheimskolan. En av deras största landvinningar var utformandet av crescendo- och diminuendo-tekniken inom orkestermusiken.

Från och med Wientiden, med de sex sista symfonierna, kommer höjdpunkten i Mozarts symfoniska skapande. Symfonierna kommer nu inte lika tätt som förut; varje verk får ett större konstnärligt värde. De fyra sista symfonierna betecknar Mozarts definitiva brytning med den konventionella tillfällighetsmusiken. Särskilt berömda är triologin från sommaren 1788.

Symfoni nr 25, g-moll (K 183)

Denna symfoni, fullbordad den 5 oktober 1773, är Mozarts första symfoni i molltonart. Den skrevs för 2 oboer, 2 fagotter, 2 par horn och stråkar. Den är ett verk som mer än hans övriga produktion dittills har en personlig färg. Verket är fyllt av en inre oro, vilken återfinns i alla fyra satserna. Det enda ljusa inslaget i symfonin är menuettens trio.

Symfoni nr 29, A-dur (K 201)

Denna symfoni, fullbordad den 6 april 1774, är Mozarts dittills mest betydande symfoni. Den är skriven för en mycket blygsam besättning: 2 oboer, 2 horn och stråkar.

Symfoni nr 31, D-dur (K 297), Parissymfonin

Denna symfoni tillkom i Paris i juni 1778. Den är Mozarts första symfoni för större orkester och den första i vilken han använde klarinetter. Den skrevs för 2 flöjter, 2 oboer, 2 klarinetter, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar. Symfonin skrevs på beställning av Le Gros, direktören för *Concerts Spirituels*, att uppföras på Kristi lekamens fest den 18 juni.

Verket är tresatsigt. Första satsen inleds med ett ackord för alla stråkarna, kallat *Le premier coup d'archet* (första stråkdraget), vilket var en parisisk musiktradition. Enligt samma tradition skulle även sista satsen börja med ett sådant inledande stråckackord, men i denna sats iakttog Mozart ej traditionen. Andra långsamma satsen förekommer i två versioner. Le Gros tyckte att den första versionen, ett andantino, var för lång och för modulationsrik; Mozart skrev då ett kortare andante till det andra uppförandet i augusti.

På grund av dåliga repetitioner, tänkte Mozart stanna hemma från uruppförandet av symfonin, men han ändrade sig, gick dit och dirigerade själv sitt verk. Symfonin mottogs väl av publiken, som särskilt tyckte om sista satsen, vilken är den originellaste i symfonin. Mozart skrev hem till fadern: ”Jag var så nöjd att jag genast efter symfonin gick till Palais Royal, där jag åt en god glass.”

Symfoni nr 32, G-dur (K 318)

Detta verk, daterat den 26 april 1779, är komponerat i italiensk uvertyrstil, med ett inskjutet långsamt parti mellan genomföringen och repriserna. Symfonin är skriven för en stor orkester: 2 flöjter, 2 oboer, 2 fagotter, 4 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar.

Symfoni nr 33, B-dur (K 319)

Denna symfoni fullbordades i Salzburg den 9 juli 1779. Verket var ursprungligen tresatsigt, men till ett framförande i Wien tre år senare utökades det med en menuett. Symfonin skrevs för en enkel besättning: 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn och stråkar. Intressant är att i första satsens genomföring märks det berömda fyrnotsmotiv, som Mozart använde som huvudmotiv och fugasubjekt i Jupitersymfonins (symfoni nr 41) final.

Symfoni nr 34, C-dur (K 338)

Denna symfoni är daterad den 29 augusti 1780 och är den sista symfoni Mozart skrev i Salzburg. Den skrevs för 2 oboer, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar. Till ett uppförande i Wien två år senare, tillfogade Mozart två fagotter. Symfonin är tresatsig, men det är troligt att Mozart vid uppförandet i Wien kompletterade symfonin med en menuett i C-dur (K 409) skriven 1782, även om menuetten har stämmor för flöjt, vilket symfonin inte har. Symfonin pekar fram mot Wien-tidens första symfonier.

Symfoni nr 35, D-dur (K 385), Haffnersymfonin

Denna symfoni från juli 1782, för 2 flöjter, 2 oboer, 2 klarinetter, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar, var egentligen från början en serenad. 1776 hade Mozart skrivit en serenad åt borgmästare Haffner till hans dotters bröllop. Nu 1782 fick Mozart bud från sin far, att han i all hast måste skriva en ny serenad åt borgmästaren, då sonen Siegmund Haffner skulle adlas. Mozart skrev till sin far: ”Du har ingen förståelse för hur svårt det är att arrangera ett sådant verk för orkester. Jag är tvungen att arbeta om nätterna, för jag kan inte få ihop det på annat sätt...Jag ska skriva så fort jag kan, och så gott som hastverket tillåter.”

I februari 1783 fick Mozart på egen begäran partituret tillbaka. Han blev överraskad, han hade totalt glömt bort verket. Han fann att verket skulle göra sig bra som en symfoni; därför omarbetade han verket, han tillfogade flöjter och klarinetter som inte funnits med i serenaden, och tog bort en marsch (K 408, nr 2) och en menuett för att ge det den fysarsiga symfoniformen. I denna form uppförde Mozart verket i Wien den 23 mars 1783.

Symfonin anses vara det elegantaste som någonsin skrivits. Tyngdpunkten i symfonin ligger i dess första sats, vilken visar inflytande från Bachs och Händels kontrapunktiska konst. Mozart hade i början av 1782, genom van Swieten, kommit i kontakt med de gamla barockmästarnas musik. Första satsen domineras helt av det inledande temats rytmiska struktur och satsen saknar egentligt sidotema. Av första satsens kontrapunktik märks inget i de tre övriga satserna.

Symfoni nr 36, C-dur (K 425), Linzsymfonin

Denna symfoni tillkom när Mozart tillsammans med sin hustru Constanze hösten 1783 vistades i Linz hos Mozarts vän, greve Thun. För att hedra sin värd ordnade Mozart en akademi på teatern, men då han inte hade någon symfoni med sig, skrev han ”i rasande fart” en ny. Symfonin blev färdig på två dagar och tillkom någon gång i slutet av oktober eller början på november 1783.

Symfonin visar en tydlig påverkan från Joseph Haydn, då den har en långsam inledning. Det är Mozarts första symfoni med långsam inledning, och han skulle bara ha det i ytterligare två symfonier (nr 38 och 39), medan Haydn däremot ofta använde sig av sådana i sina symfonier. Enligt F.H. Törnblom är Linzsymfonin ”en klangskön och elegant men kanske en aning ytlig produkt”. Symfonin skrevs för 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar.

Symfoni nr 37, G-dur (K 444)

Denna symfoni är inte av Mozart, utan skrevs av Michael Haydn, bror till Joseph Haydn. Till detta verk skrev Mozart en introduktion i november 1783.

Symfoni nr 38, D-dur (K 504), Pragsymfonin

Denna symfoni fullbordades den 6 december 1786. Den hade sitt uruppförande i

Prag den 19 januari 1787, därav namnet. Symfonin kallas också för *symfonin utan menuett*, då den saknar menuett och endast består av tre satser. Men Alfred Einstein påpekar att den inte är "någon återgång till den italienska symfoniformen" utan att verket är "en äkta wiensymfoni, som saknar menuett helt enkelt därför att den säger det den har att säga i tre satser". Alla tre satserna är skrivna i sonatform. Symfonin är för 2 flöjter, 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar.

Symfoni nr 39, Ess-dur (K 543)

Detta verk är daterat den 26 juni 1788. Det är den första av de tre berömda symfonier, som Mozart skrev sommaren 1788. Enligt F.H. Törnblom är det ett av hans ljusaste tonverk fastän det skrevs under en period då Mozart hade stora ekonomiska bekymmer. Men oftast hade stämningen i de verk Mozart skrev ingenting att göra med hans yttre liv.

Symfonins lyriska prägel anses bero på den rikliga användningen av klarinetterna och på att oboerna saknas i partituret. Den skrevs för flöjt, 2 klarinetter, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar. Symfonin har vissa likheter med Haydns symfonier, bland annat i finalen, vilken är monotematisk.

Symfoni nr 40, g-moll (K 550)

Denna symfoni, fullbordad den 25 juli 1788, är Mozarts andra och sista i molltonart, båda i g-moll. Den skrevs ursprungligen för flöjt, 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn och stråkar, men senare instrumenterade Mozart om verket och tillfogade klarinetter. Symfonin är det kanske mest tragiska verk Mozart skrivit. Det är en stor kontrast mellan detta verk och den ljusa Ess-dur-symfonin fullbordad en månad tidigare. I likhet med *lilla g-moll-symfonin* från 1773, är symfonins enda ljusa inslag menuettens trio. Menuetten har blivit betecknad som en förelöpare till det senare scherzot.

Symfoni nr 41, C-dur (K 551), Jupitersymfonin

Denna symfoni är daterad den 10 augusti 1788. Den blev Mozarts sista symfoni. Kontrasten mellan denna symfoni och den i g-moll, fullbordad en halv månad tidigare, är lika häftig som mellan Ess-dur-symfonin och g-moll-symfonin. Denna symfoni andas triumf, fastän Mozarts yttre tillstånd troligen var lika bedrövt som när han skrev de två föregående symfonierna. Symfonin skrevs för flöjt, 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn, 2 trumpeter, pukor och stråkar.

Jupitersymfonins sista sats betraktas som ett av Mozarts största mästerverk i kompositionstekniskt hänseende. F.H. Törnblom skriver: "Det är inte underligt, att det författats digra avhandlingar om Jupitersymfonins final. Ty om någonting vittnar om andens seger över materien, så är det den. Den är ett troligen ouppnått mästerstycke av kontrapunktisk konst. Man kan nära nog erfara en rent visuell njutning genom att utan hänsyn till de klanger de symbolisera följa notbildsmönstret och flätverket av stämmor i partituret."

Satsen är uppbyggd på fyra ganska korta och enkla temata:

Dessa temata sätter Mozart upp mot varandra. Ibland behandlar han ett temata kanoniskt. Än förekommer ett temata hos blåsarna, än hos stråkarna. F.H. Törnblom skriver: "Vid ett åhörande av satsen häpnar man sedan över hur otroligt enkelt, klart och friskt alltsammans klingar. Jupitersymfonins final är en produkt av en musikalisk lärdom, som fullständigt smälts, och som alltså övergått från lärdom och kunnighet till självklarhet."

Dessa tre sommarsymfonier blev troligen aldrig uppförda under Mozarts levnad.

Konserter

Pianokonserter

I Köchels förteckning över Mozarts verk, finns 27 pianokonserter upptagna, men Mozart skrev egentligen bara 23 pianokonserter; de fyra första är nämligen bearbetningar av andras verk. De flesta av konserterna är skrivna för eget bruk, andra är tillägnade elever. De sex första skrevs i Salzburg och de 17 övriga i Wien.

Med samma rätt som man kallar Haydn för *symfonins fader* kan man kalla Mozart för *konserterns fader*. Då Mozart skrev sina första pianokonserter, hade man ännu inte nått fram till något stabiliserat formschema för detta slag av kompositioner. Det blev Mozarts uppgift att ge dylika verk deras definitiva utformning. Det betydelsefulla i Mozarts insats är samspelen mellan solist och orkester. Orkestern och solisten är i hans konserter jämbördiga.

Mozarts största pianokonserter hör till hans yppersta instrumentalverk och anses vara fullt jämförbara med hans sista symfonier. Många Mozartkännare hävdar att just hans konserter är de bästa uttrycket för hans individualitet. C.M. Girdlestone skriver: "Av alla konserter, som existerar, utgör Mozarts den största gruppen mästerverk. Hans 23 pianokonserter, som omspannar en period från hans adertonde till hans trettiosjätte år,

representerar alla stadier i hans liv, de är de mest omfattande vittnesbörden om hans själsliga upplevelser. Man återfinner i dem hans glädjeämnen och hans sorger, hans hopp och besvikelser. Genom dem tränger man in till det allra heligaste, dit den hårt prövade och överansträngde mästaren åter och åter sökte sin tillflykt.”

Pianokonsert nr 19, F-dur (K 459)

Denna konsert fullbordades den 11 december 1784. Den är den enda av Mozarts konserter som har en snabb mellansats, ett allegretto. Alfred Einstein kallar verket för en ”finalkonsert”, då han menar att den blir vackrare för varje sats. I första satsen märks särskilt de ihållande marschrytmerna. Konserten spelades, tillsammans med den så kallade *Kröningskonserten* (K 537), vid kejsar Leopold II:s kröning i Frankfurt am Main 1790.

Pianokonsert nr 20, d-moll (K 466)

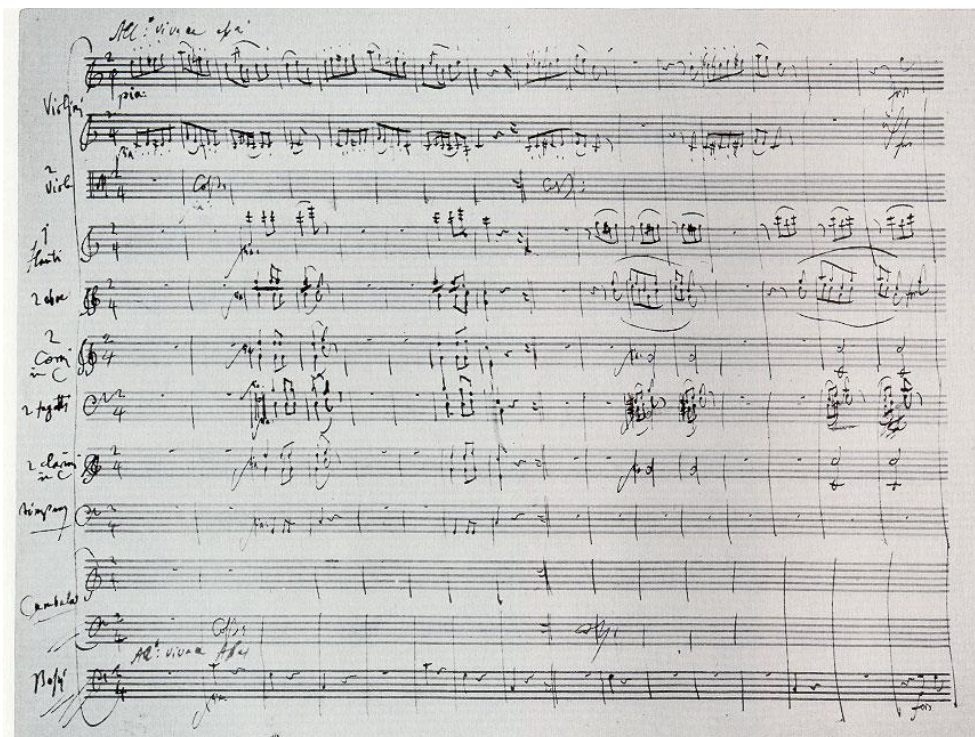
Denna konsert är daterad den 10 februari 1785. Mozart spelade den första gången dagen därpå. Fadern, som var på besök i Wien, var närvarande vid konserten. Han skrev till Nannerl: ”...så kom en ny förträfflig pianokonsert av Wolfgang, som kopisten ännu var i färd med att skriva av, när vi kom. Din bror fick inte ens tid att spela igenom rondot, ty han måste kontrollera avskriften.”

Denna konsert är Mozarts första i moll-tonart, och den var den enda av Mozarts pianokonserter som under 1800-talet var riktigt känd. Alfred Einstein skriver att ”de hade sinne för det som är karakteristiskt för d-moll-konserten: lidelse, patos, dramatik”. Einstein skriver vidare om första satsen: ”Detta är det första verk, i vilket orkestern och soloinstrumentet i allegrot ställs i skarp motsatts till varandra i en dualism, som ej kan övervinnas...Orkestern representerar en anonym, hotande makt, och soloinstrumentet stämmer in i en uttrycksfull klagosång. Orkestern övertar aldrig det första temat i solopartiet, ett recitativ in tempo, inte heller andra hälften i det andra temat. Motsättningen mellan de båda tillåter ingen försoning; den förstärks tvärtom i genomföringen. Inte heller bjuder repriserna på någon försoning; i satsens pianissimoavslutning är det som om furierna utmattade lagt sig att vila för att när som helst vara färdiga att ta upp kampen igen.”

Finalen är ett rondo av obestämd form. Den är väldigt dramatisk. Satsen slår efter kadensen över i dur och den slutar i D-dur. Kanske för att Mozart efter slutackordet skulle slippa att stå inför en alltför förvirrad publik. Denna typ av musik var publiken inte van vid, de ville ha ljusare musik.

Pianokonsert nr 21, C-dur (K 467)

Detta verk är daterat den 9 mars 1785 och spelades första gången tre dagar senare. Fadern, som även denna gång var närvarande, vittnar om att verket mottogs med hänförelse. Konserten har en ljusare och mer festlig karaktär än d-moll-konserten.

Pianokonsert nr 21 i C-dur, början på sista satsen

Konserten kallas ibland för *Elvira Madigan-konserten*, då denna konserts andra sats användes i en film om Elvira Madigan av Bo Widerberg.

Pianokonsert nr 22, Ess-dur (K 482)

Denna konsert är daterad den 16 december 1785. Den spelades första gången en vecka senare och då väckte andantet en sådan entusiasm att det måste bisseras. Detta förvånade Mozart eftersom det, i hans konserter, inte brukade vara mellansatserna som gjorde intryck på publiken. Verket innebär en återgång till sfären kring hans tidigare pianokonserter, kanske beroende på att han kände att han höll på att förlora sin popularitet, och nu ville vinna tillbaka den med mera lättillgängliga verk.

Pianokonsert nr 23, A-dur (K 488)

Denna konsert fullbordades den 2 mars 1786. Den är den mest spelade av Mozarts konserter vid sidan av den i d-moll. Ingen annan av Mozarts pianokonserter har en så blygsam orkesterbesättning. Trumpeter, pukor och oboer saknas, men klarinetterna har i gengäld en mer framträdande roll. Temata är mjuka, varma och insmickrande, präglade av ömhet och innerlighet; stora lidelseutbrott och dramatiska effekter möter man inte i detta verk. Konserten hör till de minst virtuosa av Mozarts konserter.

Pianokonsert nr 24, c-moll (K 491)

Denna konsert, fullbordad den 24 mars 1786, är Mozarts andra och sista mollkonsert. Till skillnad från den i d-moll, behåller denna konsert sin grundstämning verket igenom.

Den har inte dialogisk utan symfonisk form; och den är skriven för en orkester, större än i någon annan av konserterna. Verket avslutas inte med ett rondo, som brukligt i Mozarts konserter, utan med en variationsats. Detta och att konserten fasthåller sin grundstämning verket igenom, gör att den får en okonventionell prägel.

Beethoven beundrade denna konsert, och ansåg den vara den största av alla Mozarts konserter. Beethovens egen c-moll-konsert har mycket gemensamt till karaktären med Mozarts konsert.

Pianokonsert nr 25, C-dur (K 503)

Denna konsert tillkom den 4 december 1786 och är den sista av Mozarts 12 pianokonserter tillkomna under åren 1784-86. Den är ett ståtligt verk och är en av de svåraste av Mozarts pianokonserter. Många Mozart-kännare, däribland Alfred Einstein, anser detta verk vara Mozarts förnämsta pianokonsert och ett av hans största instrumentalverk överhuvudtaget.

Pianokonsert nr 26, D-dur (K 537)

Detta verk är daterat den 24 februari 1788. Konserten spelades av Mozart i samband med kröningen av kejsar Leopold II, och har därför fått namnet *Kröningskonserten*. Denna konsert har, tillsammans med d-moll-konserten, varit Mozarts populäraste pianokonsert. Men kennarna tycker inte den är särskilt intressant, då de anser den vara alltför ytlig.

Konserten föreligger inte i fullständig form. I manuskriptet har notsystemet för pianots vänsterhand lämnats blank stora partier.

Pianokonsert nr 27, B-dur (K 595)

Denna konsert fullbordades den 5 januari 1791, och är Mozarts sista pianokonsert. Han spelade den själv två månader senare, dock inte vid en egen akademi, utan vid en konsert som klarinettisten Bähr anordnat.

Konserten brukar kallas för Mozarts avskedsverk, fastän han skulle leva ytterligare elva månader. C.M. Girdlestone skriver: ”Den känsla av resignation och djup längtan, som genomtränger verken under Mozarts sista två år, finns i alla satser, även i slutrondot. Denna stämning breder en slöja av vemod över hela konserten och kastar ibland liksom ett sken av aftonrodnad över den, som om den ville varsla om att slutet på livet inte var långt borta.” Alfred Einstein kallar denna konsert för ett komplement till g-moll-symfonin, med skillnaden att Mozart i konserten inte revolterar mot sitt öde, så som i symfonin.

Temat i denna konserts rondo använde Mozart till en sång kallad *Sehnsucht nach dem Frühling*, daterad en vecka senare.

Violinkonserter

Mozart skrev troligen sju violinkonserter, men av dessa föreligger de två sista, i D-dur (K 271a) respektive Ess-dur (K 268), troligen från 1777 och 1780, inte i sin ursprungliga form. De fem övriga konserterna skrevs alla under 1775. Konserterna skrevs för eget bruk, då Mozart var konsertmästare hos ärkebiskopen i Salzburg. Dessa fem konserter tillkom mellan april och december 1775. Om man jämför konserterna märker man en stigande utveckling. I de två första, från april och juni, märks inget särskilt personligt eller mozartskt. Men i de tre därpå följande, vilka är de mest berömda, råder enligt Alfred Einstein ”en ny anda, Mozarts egen personliga anda”. Dessa tre är ofta spelade och är bland de tidigaste av Mozarts instrumentalverk, som idag ofta återkommer på konsertprogrammen.

Den 3:e violinkonserten i G-dur (K 216) fullbordades den 12 september. Den 4:e violinkonserten i D-dur (K 218) kom i oktober. Förebilden till denna konsert, var en tio år äldre violinkonsert av Boccherini. De båda konserterna är skrivna i samma tonart, och de visar vissa likheter beträffande konstruktionen och det tematiska. Konserten kallades av Mozart själv för *Strassburgkonserten*, därför att det i sluttrondot finns inlagda danser och en av dessa var en musett, en dans som var omtyckt i Strassburg. Den 5:e och sista violinkonserten (K 219) detta år, kom i december. Den är i A-dur: Den kallas ibland för den turkiska, då den i sluttrondot bland annat har inslag av musik i dåtidens populära turkiska stil.

Mozarts huvudinstrument var förvisso pianot, men hans far ville att han skulle specialisera sig på violinen. När Mozart var på turné i Tyskland och Frankrike skrev fadern till honom: ”Du anar inte själv, hur bra du spelar violin... Du Skulle kunna bli den bästa violinisten i Europa.” Efter en konsert i Augsburg skrev sonen: ”Jag spelade, som om jag var den bästa violinisten i Europa.”

Sinfonia concertante, Ess-dur (K 364)

Detta verk är skrivet för violin, viola och orkester, och det tillkom hösten 1779. Det är större och djupare än någon av violinkonserterna. Mozart har i detta verk givit altfiolen en särskilt framträdande roll. Han var mycket förtjust i detta instrument, som han hellre spelade än violin. Altfiol var tillsammans med klaver och klarinett de instrument som Mozart tyckte bäst om, även om han inte själv spelade klarinett.

Alfred Einstein skriver: ”I Sinfonia concertante i Ess-dur förenar Mozart alla de egenskaper han tidigare ådagalagt i sina serenaders concertantesatser, samtidigt som han tillfogar vad han hade lärt av den monumentala stilen i Mannheim och Paris, och - det viktigaste av allt - han behandlar sitt musikaliska stoff med hela den personliga och konstnärliga mognad han vid denna tid nått. Inget vanligt allegro eller allegro spirituosissimo inleder detta verk utan ett allegro maestoso. Motiven är inte längre galanta eller i buffa-stil; de är verkligen av symfonisk eller cantabel art.”

Flöjtkonserter

Mozart har skrivit två flöjtkonserter, i G-dur (K 313) respektive i D-dur (K 314). Dessa tillkom 1778 när Mozart vistades i Mannheim på sin resa till Paris. De komponerades, på beställning, för den rike holländske amatören de Jean, vilken även beställt några kvartetter för soloflöjt. Konserten i D-dur är en transkription av en oboekonsert i C-dur från 1777, omnämnd i några av Mozarts brev, för Salzburg-musikern Giuseppe Ferlendis.

Konsert för flöjt och harpa, C-dur (K 299)

Denna konsert tillkom i Paris år 1778. Den skrevs för hertig de Guines och hans dotter. Hertigen var en väldigt skicklig flöjtist och dottern, som var en elev till Mozart under hans vistelse i Paris, spelade, enligt Mozart, harpa ”magnifikt”.

Hornkonserter

Mozart har skrivit fyra hornkonserter. Av dessa är troligen tre skrivna för den salzburgske hornisten Ignaz Leutgeb. Den 1:a konserten, i D-dur (K 412) från 1782, är, enligt Alfred Einstein, egentligen bara ett allegro och ett rondo som sedemera sammanställts till en konsert; han menar att de avgjort inte hör ihop. Den 2:a konserten, i Ess-dur (K 417), tillkom i maj 1783. Den 3:e konserten, i Ess-dur (K 447) från 1783, är den mest kända av dessa konserter. I orkestern har den klarinetter och fagotter, vilket är ovanligt. Intressant är att sista satsen innehåller ett citat från mellansatsen. Den 4:e konserten, i Ess-dur (K 495), är skriven den 26 juni 1786.

Klarinettkonsert

Klarinettkonsert, A-dur (K 622)

Denna konsert, fullbordad i oktober 1791, är Mozarts sista instrumentalkonsert, och hans enda konsert för klarinett. Första satsen hade ursprungligen skisserats, i slutet av 1789, för bassethorn. I oktober 1791 återupptog Mozart arbetet, omarbetade första satsen för klarinett och gjorde färdig konserten för sin vän, klarinettisten Anton Stadler. Konserten är besläktad med klarinettkvintetten (K 581) i samma tonart, också skriven för Stadler.

Hermann Abert skriver: ”Kontrasterna i klangfärgerna i de olika registren är utnyttjade mycket verkningsfullt, i synnerhet de djupa tonerna i kantilenan och i de ledsagande figurerna; dessa karakteristiska effekter var Mozart den förste att upptäcka. Det finns inte något uttrycksområde i klarinetterns register, som han inte utnyttjat på ett fulländat sätt. Både den mjuka tonen och rörligheten kommer till sin rätt. Man tycker sig nästan kunna förnimma den innerliga värme, varmed han hänger sig åt klangtrolleriet i sitt instrument.”

Serenader för orkester

Serenata notturna, D-dur (K 239)

Detta verk, fullbordat i januari 1776, är skrivet för två orkestrar, den ena med två förstavioliner, en viola och en violoncell som fungerar solistiskt mot en stråkorkester med pukor. Serenaden är i tre satser, där den första satsen är en marsch. Mellansatsen är en menuett med en trio som uteslutande spelas av soloinstrumenten. Sista satsen slutligen är ett rondo innehållande två intermezzon, ett kort adagio och ett allegro.

Haffnerserenaden, D-dur (K 250)

Denna serenad för orkester, skrevs på beställning av borgmästare Haffner i Salzburg, till hans dotter Elizabeths bröllop. Serenaden fullbordades i juli 1776. Sex år senare skulle Mozart skriva ytterligare en serenad för familjen Haffner, som blev den kända Haffnersymfonin.

Haffnerserenaden består av åtta satser, och har en inbyggd violinkonsert. Den har tre menuetter, varav den sista med sina två olika trios har karaktären av ett rondo.

Posthornsserenaden, D-dur (K 320)

Denna serenad fullbordades den 3 augusti 1779. Den består av sju satser, vilka är ordnade symmetriskt: i mitten ett rondo, mellan två långsamma satser, två menuetter och två snabba yttersatser. Första satsen inleds med ett sextaktigt adagio maestoso, vilket återkommer i repriserna utan tempoändring, men nu med fördubblade notvärden. Den första satsen är, liksom den sista, i symfonisk stil. Tredje och fjärde satserna bildar en liten sinfonia concertante, med flöjter, oboer, fagotter och horn som konserterande instrument. Den andra menuetten, sjätte satsen, innehåller två trios, av vilka den andra har ett posthornssolo, vilket har givit serenaden dess namn.

Serenad, G-dur (K 525), Eine kleine Nachtmusik

Denna serenad för stråkorkester fullbordades den 10 augusti 1787. Den tillkom mitt under arbetet med *Don Juan*. Man känner inte till av vilken anledning den komponerades. Serenaden består av fyra satser, men mycket tyder på att där ursprungligen funnits fem satser. I förteckningen över sina verk har Mozart noterat två menuetter, men den första är försvunnen. Serenaden är en av Mozarts mest kända och populära kompositioner. Eric Blom skriver att den är ”ett sällsynt fulländat verk, skickligt tillslipat på klassiskt maner, med en förstasats i felfri sonatform och i vissa avseenden helt romantisk”.

Serenader för blåsare

Serenad, c-moll (K 388)

Detta verk fullbordat i juli 1782, hör tillsammans med blåsarserenaderna i B-dur (K 361) och i Ess-dur (K 375) till Mozarts så kallade allvarliga serenader. Detta verk skrevs för 2 oboer, 2 klarinetter, 2 fagotter och 2 horn. Serenaden är ett av Mozarts egendomligaste instrumentalverk. Med detta verk går han utanför ramen för serenadens lätta underhållande karaktär och skapar en mycket subjektiv och egenartad komposition. Den är i fyra satser. Den sista satsen är en variationssats. Den inleds med känslomättade variationer i moll, går efterhand över i en lugnare stämning och avslutas med temat i dur. Detta är Mozarts sista egentliga serenad. Den följs bara av den serenad för stråkar med sin ursprungliga titel *Eine kleine Nachtmusik*.

År 1784 instrumenterade Mozart om verket för stråkkvintett (K 406).

Kammarmusik

Violinsonater

Sonat för violin och piano, A-dur (K 526)

Denna sonat fullbordades den 24 augusti 1787. Den räknas av många som tonsättarens största violinsonat. Den har kallats en föregångare till Beethoven *Kreutzer*sonat, i samma tonart.

Stråkkvartetter

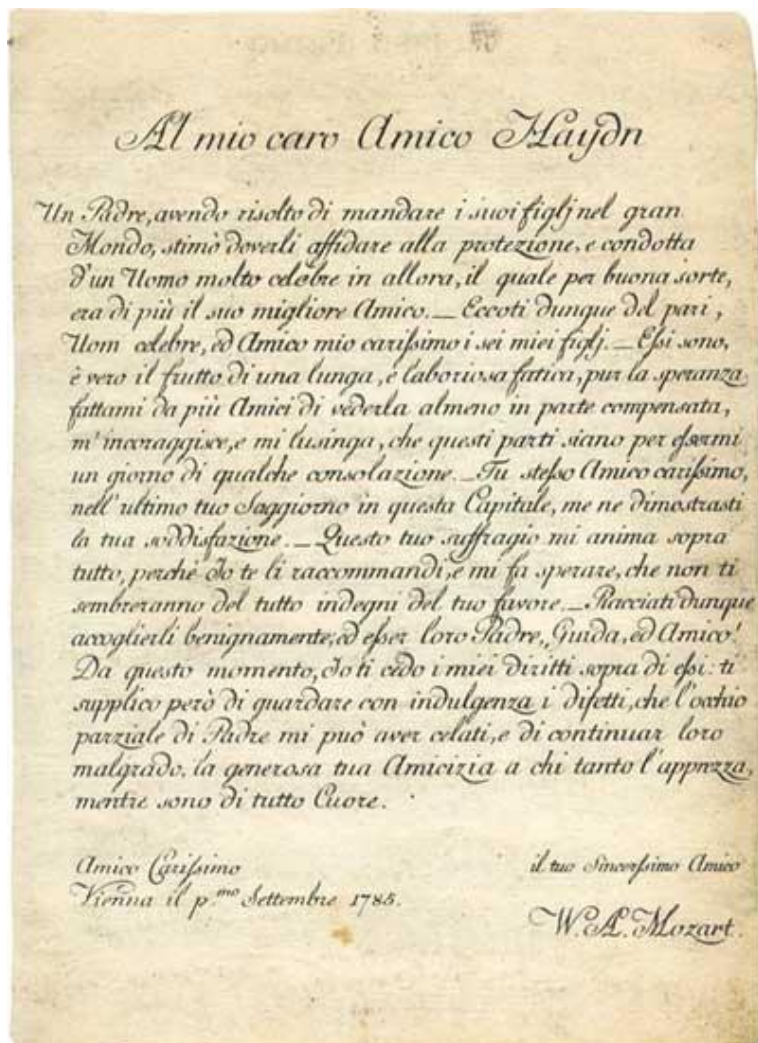
Haydnkvartetterna

Dessa kvartetter är sex till antalet. Den första av dem, i G-dur (K 387), tillkom i slutet av 1782 efter en lång paus sedan 1773. Dessa sex kvartetter är tillkomna i Wien under en period av drygt två år. De är tillägnade Haydn, därav namnet. Med kvartetterna följde följande dedikation, skriven den 1 september 1785:

”Till min käre vän Haydn. En far som hade beslutat sända ut sina söner i stora världen såg det som sin plikt att söka skydd och ledning åt dem hos en man som då var mycket berömd och som dessutom till all lycka var hans bästa vän. På samma sätt sänder jag nu mina sex söner till dig, du berömde man och tillika käraste vän. De är verkligen frukten av ett långt och mödosamt arbete, men det hopp som många vänner har ingett mig, att jag åtminstone i någon mån skall lönas för min möda, har uppmuntrat mig och lockat mig att tro, att dessa barn en dag skulle kunna bli mig till någon tröst.

När du, käraste vän, senast var här i huvudstaden, uttryckte du din belåtenhet med dem. Det är framför allt detta bifall som gör att jag vill anförtro dem i din vård och våga hoppas att de inte skall visa sig helt ovärdiga din ynnest. Jag ber dig alltså att ta emot dem med välvilja och

vara för dem en far, en vägledare och en vän. Från denna stund avstår jag till dig alla mina rättigheter över dem. Men jag ber dig samtidigt att ha överseende med de fel som kan ha undgått faderns partiska öga och att dessa till trots bevara din generösa vänskap för honom som skattar den så högt. Jag är nu som förr av allt mitt hjärta din allra uppriktigaste vän W.A. Mozart.”

Mozart - dedikation

Till dessa verk hade Mozart haft Haydns stora kvartetter som förebild; men Mozarts kvartetter är inte några imitationer, de är ytterst personliga. Kvartetterna är högst originella både till form och innehåll. De var för samtiden på åtskilliga ställen alltför djärva och vågade. Flera förläggare vägrade trycka dem. Var och en av kvartetterna har sin individuella prägel, som gör dem inbördes mycket olikartade. Kvartetterna är i G-dur (K 387), fullbordad den 31 december 1782, i d-moll (K 421), fullbordad i juni 1783, i Ess-dur (K 428), fullbordad i juni eller juli 1783, i B-dur (K 458), fullbordad den 9 november 1784, i A-dur (K 464), fullbordad den 10 januari 1785, och i C-dur (K 465), fullbordad den 14 januari 1785.

De preussiska kvartetterna

Dessa kvartetter, vilka är tre till antalet, komponerades åren 1789-90. De är de första kvartetterna i en serie på sex, som beställdes av konungen av Preussen men aldrig fullbordades. Kungen spelade själv violoncell och han ville att Mozart i komponerandet av kvartetterna skulle låta violoncellen få en framträdande roll. Kvartetterna har därför fått en annan prägel än de övriga kvartetterna, både till form och innehåll. Trots att verken tillkom under den mest bekymmersamma perioden av Mozarts liv är de ljusa verk. Detta gäller främst den första av de preussiska kvartetterna, i D-dur (K 575), fullbordad i juni 1789. De båda andra kvartetterna skrevs 1790. De är i B-dur (K 589), fullbordad i maj, och i F-dur (K 590), fullbordad i juni.

Kvintetter

Stråkkvintett, D-dur (K 593)

Detta verk, fullbordat i december 1790, skrevs på beställning av en ungersk musikälskare, köpmannen Johann Tost, som hade beställt två stråkkvintetter av Mozart. Kvintetten hör till tonsättarens förnämsta kammarmusikverk. Dess grundstämning är energisk och självmedveten med inslag av vemod och djup känsla.

Klarinettkvintett, A-dur (K 581)

Denna kvintett, fullbordad i september 1789, har av Mozart själv kallats *Stadlers kvintett*, därför att den tillägnades Mozarts vän, klarinettisten Anton Stadler. Kvintetten hör till Mozarts mest populära verk. Den har i fråga om klang och innehåll mycket gemensamt med pianokonserten i samma tonart (K 488).

Kvintett, Ess-dur (K 452), för piano, oboe, klarinett, horn och fagott

Detta verk fullbordades den 30 mars 1784. Kvintetten ansågs av Mozart själv som hans dittills förnämsta verk. Den har tjänat som mönster för Beethovens pianokvintett opus 16. På grund av verkets mindre vanliga instrumentkombination, framförs kvintetten inte så ofta.

Piano

Pianosonater

Pianosonat, a-moll (K 310)

Denna sonat skrevs sommaren 1778 vid den tid, då Mozarts mor dog. Den är Mozarts första verkligt betydande verk inom denna genre. Sonaten är mycket subjektiv. Den är allvarlig och patetisk och föregriper i såväl form som stämningssinnehåll den stora sonaten i c-moll från 1784.

Pianosonat, A-dur (K 331)

Denna sonat skrevs 1778, och är den av Mozarts sonater som oftast spelas. Verket inleds inte med en traditionell allegrosats, utan med variationer över ett långsamt tema. Som mellansats finner man en menuett. Slutsatsen är ett ”turkiskt” rondo.

Pianosonat, c-moll (K 457)

Denna sonat, fullbordad den 14 oktober 1784, tillägnades en av Mozarts elever, Therese von Trattner. Den är Mozarts mest berömda. Sonaten intar en särställning i raden av sonater för piano. Med sitt stämningsinnehåll spränger den dåtidens konventionella sonatform och pekar fram mot 1800-talets sonater.

Kyrkliga verk

Mässor

Requiem, d-moll (K 626)

Denna mässa är Mozarts sista verk. Självt hann han inte fullborda den innan han dog, utan det blev hans elev Franz Süssmayr som fick lägga sista hand vid verket. Kompositionen räknas som ett av Mozarts främsta arbeten.

Verket skrevs på beställning av en musikintresserad greve, Franz von Walsegg, som beställde mässan till sin hustrus begravning. Greven ville emellertid inte röja sitt namn, och han uppmanade Mozart att inte försöka finna ut vem uppdragsgivaren var, då han själv ville ge sig ut för att vara verkets kompositör.

Efter Mozarts bortgång fullbordade Süssmayr själamässan, efter Mozarts anvisningar, och sju veckor senare överlämnades det färdiga partituret till den anonyme beställaren.

Det är troligt att Mozart har skrivit första, andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, åttonde och nionde satserna, och att första satsen var fullständigt utarbetad och instrumenterad. Sjunde satsen skall Mozart bara ha skrivit de åtta första takterna. De tre sista satserna har förmodligen Süssmayr skrivit själv.

Verkets satser är:

1. Introitus med Kyrie	7. Lacrimosa
2. Dies Irae	8. Domine Jesu
3. Tuba mirum	9. Hostias
4. Rex tremendae	10. Sanctus
5. Recordare	11. Benedictus
6. Confutatis	12. Agnes Dei

Opera

Figaros bröllop (K 492)

Figaros bröllop är en opera buffa i 4 akter. Libretton är skriven av Lorenzo da Ponte och bygger på Beaumarchais' skådespel med samma namn.

Idén att göra Beaumarchais' *Le Mariage de Figaro* till opera var Mozarts. Han uppmanade da Ponte att skriva en libretto på grundval av *Figaros bröllop*. I Wien hade skådespelet inte fått tillåtelse att uppföras på grund av dess revolutionära tendenser, men da Ponte och Mozart fick tillåtelse att uppföra operan, sedan da Ponte förklarat för kejsaren att alla revolutionära tendenser i handlingen tagits bort i operaversionen.

Uruppförandet av operan ägde rum 1 maj 1786 i Wien, och Mozart dirigerade själv. Operan blev en stor succé, men efter nio föreställningar måste den ändå läggas ned på grund av att den kolliderade med två oerhört populära operor av Martin.

Don Juan (K 527)

Don Juan är i 2 akter. Libretton är av Lorenzo da Ponte.

Vintern 1786-87 uppfördes *Figaros bröllop* i Prag och gjorde en stor succé, musiken blev ofantligt populär. Det resulterade i att Pragoperans direktör skrev kontrakt med Mozart om att skriva en ny opera speciellt för Prag. Mozart vände sig till da Ponte, vilken föreslog att de skulle använda den gamla berättelsen om *Don Juan*, som grundval till den nya operan.

I början av september 1787 anlände Mozart till Prag. Men operan var ännu inte helt färdig. De felande styckena skulle han komponera på ort och ställe. Natten före premiären skrev han uvertyren.

Operan hade premiär den 29 oktober 1787. Mozart ledde själv de fyra första föreställningarna och hyllades som aldrig tidigare.

Così fan tutte (K 588)

Così fan tutte är en opera buffa i 2 akter. Libretton, vilken är på italienska, är av Lorenzo da Ponte. Operan uppfördes första gången i Wien den 26 januari 1790.

Operans fullständiga titel är *Così fan tutte, ossia La scuola degli amanti* (Så gör alla eller Skola för älskare). Titeln syftar på kvinnornas trolöshet. "Alla" är nämligen kvinnorna.

Av Mozarts tre italienska operor med libretto av da Ponte är *Così fan tutte* den minst kända. En orsak är att libretton tidigare ansågs både löjlig och omoralisk. Domen över libretton skadade musiken och Mozart. Man tvivlade på Mozarts egen moral, när han kunde sätta musik till en sådan text, och så ansåg man musiken mindre god. Men Alfred Einstein skriver om musiken: "Mozarts musik i *Così fan tutte* är på intet sätt sämre än i *Figaro*. Den är bara annorlunda... Denna opera skiftar i alla regnbågens färger, som en vacker såpbubbla, med schatteringar av narrstreck och parodi, med både uppriktiga och

simulerade känslor. Dessutom har den den rena skönhetens färger.”

Trollflöjten (K 620)

Trollflöjten är i 2 akter. Libretton är av Emanuel Schikaneder.

För att tillfredsställa publiken, som gärna ville ha scenisk-musikalisk underhållning på sitt eget språk, gav man på småteatrarna i Wien och i förstäderna naiva sagooperor. Schikaneder, som var skådespelare och direktör för *Theater auf der Wieden*, såg en chans inom denna genre och föreslog Mozart ett samarbete. Mozart, som kände Schikaneder från sin tid i Salzburg, gick med på samarbete.

Det första utkastet till libretton var föga lockande, men efterhand genomgick den en avsevärd kvalitetsförbättring. Den fick en etisk idé och en idealistisk prägel. Då både Mozart och Schikaneder var frimurare, kom många idéer ur denna ordens ceremonier att genomsyra handlingen. Operan blev symbolisk.

Musiken Mozart skrev till Schikaneders libretto är väldigt skiftande: koloraturarior, folkliga småsånger, högtidliga sånger, buffaarior, opera seria-inslag, allt i en ständig omväxling.

Operan hade premiär den 30 september 1791, och Mozart själv ledde framförandet från pianot. Till en början fick den ett kyligt mottagande, men det dröjde inte länge, förrän operan blev omåttligt populär. På *Theater auf der Wieden* skulle den ges mer än etthundra gånger.

VERKFÖRTECKNING

Symfonier

Ess-dur	K 16	Nr 1	1764/65
a-moll	K 16a		
D-dur	K 19	Nr 4	1765
F-dur	K 19a		1765
B-dur	K 22	Nr 5	1765
F-dur	K 43	Nr 6	1767
D-dur	K 45	Nr 7	1768
G-dur	K 45a		1766
B-dur	K 45b		1768?
D-dur	K 48	Nr 8	1768
C-dur	K 73	Nr 9	1769
G-dur	K 74	Nr 10	1770
B-dur	K 74g		1771?
F-dur	K 75		1771?
F-dur	K 76		1767?
D-dur	K 81		1770?
D-dur	K 84	Nr 11	1770?
D-dur	K 95		1770?
C-dur	K 96		1771?
D-dur	K 97		1770?
G-dur	K 110	Nr 12	1771
F-dur	K 112	Nr 13	1771
A-dur	K 114	Nr 14	1771
G-dur	K 124	Nr 15	1772
C-dur	K 128	Nr 16	1772
G-dur	K 129	Nr 17	1772
F-dur	K 130	Nr 18	1772
Ess-dur	K 132	Nr 19	1772
D-dur	K 133	Nr 20	1772
A-dur	K 134	Nr 21	1772
D-dur	K 161/163		1772
C-dur	K 162	Nr 22	1773
D-dur	K 181	Nr 23	1773
B-dur	K 182	Nr 24	1773
g-moll	K 183	Nr 25	1773
Ess-dur	K 184	Nr 26	1773
G-dur	K 199	Nr 27	1773
C-dur	K 200	Nr 28	1774
A-dur	K 201	Nr 29	1774

D-dur	K 202	Nr 30		1774
D-dur	K 297	Nr 31	<i>Paris</i>	1778
G-dur	K 318	Nr 32		1779
B-dur	K 319	Nr 33		1779
C-dur	K 338	Nr 34		1780
D-dur	K 385	Nr 35	<i>Haffner</i>	1782
C-dur	K 425	Nr 36	<i>Linz</i>	1783
G-dur	K 444	Nr 37	(introduktion till symfoni av M Haydn)	1783
D-dur	K 504	Nr 38	<i>Prag</i>	1786
Ess-dur	K 543	Nr 39		1788
g-moll	K 550	Nr 40		1788
C-dur	K 551	Nr 41	<i>Jupiter</i>	1788

Konsserter

Piano

F-dur	K 37	Nr 1	(efter Raupach, Honauer)	1767
B-dur	K 39	Nr 2	(efter Raupach, Schobert)	1767
D-dur	K 40	Nr 3	(efter Honauer, Eckard, C P E Bach)	1767
G-dur	K 41	Nr 4	(efter Honauer, Raupach)	1767
D-dur	K 107		(efter J C Bach)	1771
G-dur				
Ess-dur				
D-dur	K 175	Nr 5		1773
B-dur	K 238	Nr 6		1776
F-dur	K 242	Nr 7	<i>Lodron</i> (för tre pianon)	1776
C-dur	K 246	Nr 8	<i>Lützow</i>	1776
Ess-dur	K 271	Nr 9	<i>Jeunehomme</i>	1777
Ess-dur	K 365	Nr 10	(för två pianon)	1779
D-dur	K 382		Rondo	1782
A-dur	K 386		Rondo	1782
F-dur	K 413	Nr 11		1782/83
A-dur	K 414	Nr 12		1782
C-dur	K 415	Nr 13		1782/83
Ess-dur	K 449	Nr 14		1784
B-dur	K 450	Nr 15		1784
D-dur	K 451	Nr 16		1784
G-dur	K 453	Nr 17		1784
B-dur	K 456	Nr 18		1784
F-dur	K 459	Nr 19	<i>Kröningskonserten</i> (nr 2)	1784
d-moll	K 466	Nr 20		1785
C-dur	K 467	Nr 21		1785
Ess-dur	K 482	Nr 22		1785

A-dur	K 488	Nr 23		1786
c-moll	K 491	Nr 24		1786
C-dur	K 503	Nr 25		1786
D-dur	K 537	Nr 26	<i>Kröningskonserten</i> (nr 1)	1788
B-dur	K 595	Nr 27		1791

Violin

B-dur	K 207	Nr 1		1773
D-dur	K 211	Nr 2		1775
G-dur	K 216	Nr 3		1775
D-dur	K 218	Nr 4		1775
A-dur	K 219	Nr 5		1775
E-dur	K 261		Adagio	1776
B-dur	K 269		Rondo	1776
C-dur	K 373		Rondo	1781
C-dur	K 190		Concertone (2 vl, oboe o vlc)	1774
Ess-dur	K 364		Sinfonia concertante (vl o vla)	1779

Fagott

B-dur	K 191			1774
-------	-------	--	--	------

Flöjt

G-dur	K 313			1778
D-dur	K 314	(ursprungligen för oboe)		1778
C-dur	K 315	Andante		1778
Ess-dur	K 297b	Sinfonia concertante (ob, kl, horn o fag)		1778

Flöjt och harpa

C-dur	K 299			1778
-------	-------	--	--	------

Horn

D-dur	K 412	Nr 1		1782
Ess-dur	K 417	Nr 2		1783
Ess-dur	K 447	Nr 3		1783
Ess-dur	K 495	Nr 4		1786
Ess-dur	K 371		Rondo (fragment)	1781

Klarinett

A-dur	K 622			1791
-------	-------	--	--	------

Oboe

C-dur K 314 1777

Serenader och kassationer*för orkester*

	K 32	<i>Galimathias musicum</i>	1766
G-dur	K 63	Kassation	1769
B-dur	K 99	Kassation	1769
D-dur	K 100	Serenad	1769
D-dur	K 185	Serenad	1773
D-dur	K 203	Serenad	1774
D-dur	K 204	Serenad	1775
D-dur	K 239	Serenad (<i>Serenata notturna</i>) (för 2 ork)	1776
D-dur	K 250	Serenad (<i>Haffner</i>)	1776
D-dur	K 286	Notturmo (för 4 ork)	1776/77
D-dur	K 320	Serenad (<i>Posthorn</i>)	1779
G-dur	K 525	<i>Eine kleine Nachtmusik</i> (för stråkar)	1787

för blåsare

B-dur	K 361	<i>Gran Partita</i> (2 oboer, 2 eng horn, 2 bassetthorn, 2 fag, 4 horn o kb)	1781
Ess-dur	K 375	(2 klar, 2 horn o 2 fag)	1781
		(2 oboer, 2 klar, 2 horn o 2 fag)	1782
c-moll	K 388	<i>Nacht Musique</i> (2 oboer, 2 klar, 2 horn o 2 fag)	1782

Divertimenti*för stråkar och blåsare*

Ess-dur	K 113	(2 klar, 2 horn o str el 2 oboer, 2 eng horn, 2 horn, 2 fag o str)	1771
D-dur	K 131	(fl, oboe, fag, 4 horn o str)	1772
D-dur	K 205	(fag, 2 horn o str)	1772
F-dur	K 247	(2 horn o str)	1776
D-dur	K 251	(oboe, 2 horn o str)	1776
B-dur	K 287	(2 horn o str)	1777
D-dur	K 334	(2 horn o str)	1779
F-dur	K 522	<i>Ein musikalischer Spass</i> (2 horn o str)	1787

för stråkar

D-dur	K 136	1772	F-dur	K 138	1772
B-dur	K 137	1772			

för 2 oboer, 2 horn och 2 fag

F-dur	K 213	1775	F-dur	K 253	1776
B-dur	K 240	1776	B-dur	K 270	1777
Ess-dur	K 252	1776	Ess-dur	K 289	1777

för 2 oboer, 2 klar, 2 horn och 2 fag

Ess-dur	K Anh 266				1775
---------	-----------	--	--	--	------

för 2 oboer, 2 eng horn, 2 klar, 2 horn och 2 fag

Ess-dur	K 166	1773	B-dur	K 186	1773
---------	-------	------	-------	-------	------

för 3 bassetthorn

B-dur	K 439b	5 divertimenti			1783
-------	--------	----------------	--	--	------

för 2 fl, 5 trpt och 4 pukor

C-dur	K 188				1776
-------	-------	--	--	--	------

Danser för orkester*Menuetter*

K 61g	2 st	1769	K 363	3 st	1780
K 61h	6 st	1769	K 461	5 (6) st	1784
K 64	1 st	1769	K 463	2 st (m kontradanser)	1784
K 103	19 st	1769	K 568	12 st	1788
K 104	6 st	1769	K 585	12 st	1789
K 105	6 st	1769	K 599	6 st	1791
K 122	1 st	1770	K 601	4 st	1791
K 164	6 st	1772	K 604	2 st	1791
K 176	16 st	1773			

Tyska danser

K 509	6 st	1787	K 600	6 st	1791
K 536	6 st	1788	K 602	4 st	1791
K 567	6 st	1788	K 605	2 (3) st	1791
K 571	6 st	1789	K 611	1 st	1791
K 586	12 st	1789			

Ländler

K 606	6 st				1791
-------	------	--	--	--	------

Konträdanser

K 101	1 st	1776	K 535a	3 st	1788
K 106	3 st (o uvertyr)	1790	K 565	2 st	1788
K 123	1 st	1770	K 587	1 st	1789
K 267	4 st	1777	K 603	2 st	1791
K 462	6 st	1784	K 607	1 st	1791
K 534	1 st	1788	K 609	5 st	1791
K 535	1 st	1788	K 610	1 st	1791

Övriga verk för orkester*Marscher*

K 62	D-dur	till serenad K 100		1769
K 189	D-dur	till serenad K 185		1773
K 214	C-dur			1775
K 215	D-dur	till serenad K 204		1775
K 237	D-dur	till serenad K 203		1774
K 249	D-dur	till serenad K 250 ("Haffner")		1776
K 335	D-dur	2 st till serenad K 320 ("Posthorn")		1779
K 408:1	C-dur			1782
K 408:2	D-dur			1782
K 408:3	C-dur			1782
K 409	C-dur	Menuett (till symfoni)		1782
K 477	c-moll	Maurerische Trauermusik		1785

Kammarmusik*Sonater för violin och piano*

C-dur	K 6	1762-64	C-dur	K 296	1778
D-dur	K 7	1763-64	G-dur	K 301	1778
B-dur	K 8	1763	Ess-dur	K 302	1778
G-dur	K 9	1764	C-dur	K 303	1778
B-dur	K 10	1764	e-moll	K 304	1778
G-dur	K 11	1764	A-dur	K 305	1778
A-dur	K 12	1764	D-dur	K 306	1778
F-dur	K 13	1764	F-dur	K 376	1781
C-dur	K 14	1764	F-dur	K 377	1781

B-dur	K 15	1764	B-dur	K 378	1779
Ess-dur	K 26	1766	G-dur	K 379	1781
G-dur	K 27	1766	Ess-dur	K 380	1781
C-dur	K 28	1766	B-dur	K 454	1784
D-dur	K 29	1766	Ess-dur	K 481	1785
F-dur	K 30	1766	A-dur	K 526	1787
B-dur	K 31	1766	F-dur	K 547	1788

G-dur	K 359	12 variationer över <i>La bergère Célimène</i>	1781
g-moll	K 360	6 var. över <i>Hélas, j'ai perdu mon amant</i>	1781

Trior för piano, violin och violoncell

B-dur	K 254	1776	E-dur	K 542	1788
G-dur	K 496	1786	C-dur	K 548	1788
B-dur	K 502	1786	G-dur	K 564	1788

Trio för piano, klarinett och viola

Ess-dur	K 498	<i>Kegelstatt</i>	1786
---------	-------	-------------------	------

Kvartetter för piano, violin, viola och violoncell

g-moll	K 478	1785	Ess-dur	K 493	1786
--------	-------	------	---------	-------	------

Kvintett för piano, oboe, klarinett, horn och fagott

Ess-dur	K 452		1784
---------	-------	--	------

Duor för violin och viola

G-dur	K 423	1783	B-dur	K 424	1783
-------	-------	------	-------	-------	------

Trio för violin, viola och violoncell

Ess-dur	K 563		1788
---------	-------	--	------

Stråkkvartetter

G-dur	K 80		1770
D-dur	K 155		1772
G-dur	K 156		1772
C-dur	K 157		1772/73
F-dur	K 158		1772/73
B-dur	K 159		1773
Ess-dur	K 160		1773
F-dur	K 168		1773
A-dur	K 169		1773

C-dur	K 170		1773
Ess-dur	K 171		1773
B-dur	K 172		1773
d-moll	K 173		1773
<i>Haydnkvartetterna (K 387, 421, 428, 458, 464, 465)</i>			
G-dur	K 387		1782
d-moll	K 421	<i>Barnsängskvartetten</i>	1783
Ess-dur	K 428		1783
B-dur	K 458	<i>Jaktkvartetten</i>	1784
A-dur	K 464		1785
C-dur	K 465	<i>Dissonanskvartetten</i>	1785
D-dur	K 499		1786
<i>De preussiska kvartetterna (K 575, 589, 590)</i>			
D-dur	K 575		1789
B-dur	K 589		1790
F-dur	K 590		1790
c-moll	K 546	Adagio o fuga (2 vl, vla o kb el str ork)	1788

Stråkkvintetter

B-dur	K 174	1773	g-moll	K 516	1787
c-moll	K 406	1787	D-dur	K 593	1790
C-dur	K 515	1787	Ess-dur	K 614	1791

Kvartetter för flöjt, violin, viola och violoncell

D-dur	K 285	1777	C-dur	K 285b	1778
G-dur	K 285a	1778	A-dur	K 298	1778

Kvartett för oboe, violin, viola och violoncell

F-dur	K 370		1781
-------	-------	--	------

Kvintett för horn, violin, 2 violas och violoncell

Ess-dur	K 407		1782
---------	-------	--	------

Kvintett för klarinett, 2 violiner, viola och violoncell

A-dur	K 581		1789
-------	-------	--	------

Övriga kammarmusikverk

B-dur	K 266	trio för 2 violiner och kontrabas	1777
B-dur	K 292	sonat för fagott och violoncell	1775
F-dur	K 410	Adagio (2 bassetthorn och fagott)	1785
B-dur	K 411	Adagio (2 klarinetter och 3 bassetthorn)	1785

K 487	12 duor för 2 horn (bassetthorn)	1786
K 617	Adagio och rondo för glasharmonika, flöjt, oboe, viola och violoncell	1791

Piano

Sonater

C-dur	K 279		1774
F-dur	K 280		1774
B-dur	K 281		1774
Ess-dur	K 282		1774
G-dur	K 283		1774
D-dur	K 284	<i>Dürnitz</i>	1775
C-dur	K 309		1777
a-moll	K 310		1778
D-dur	K 311		1777
C-dur	K 330		1778
A-dur	K 331	<i>Alla Turca</i>	1778
F-dur	K 332		1778
B-dur	K 333		1778
c-moll	K 457		1784
F-dur	K 533	<i>Allegro och Andante</i>	1788
C-dur	K 545		1788
F-dur	K 547a		1788
B-dur	K 570		1789
D-dur	K 576		1789

Fantasier

d-moll	K 397	1782	c-moll	K 475	1785
--------	-------	------	--------	-------	------

Rondon

D-dur	K 485	1786	a-moll	K 511	1787
F-dur	K 494	1786			

Variationer

G-dur	K 24	8 var <i>Laat ons juichen</i> (C E Graaf)	1766
D-dur	K 25	7 var <i>Willem van Nassau</i>	1766
F-dur	K 54	5 (6?) var	1788
C-dur	K 179	12 var (J C Fischer)	1774
G-dur	K 180	6 var <i>Mio caro Adone</i> (A Salieri)	1773
	K 264	9 var <i>Lison dormait</i> (N Dezède)	1778
	K 265	12 var <i>Ah, vous dirai-je, maman</i>	1778

	K 352	8 var <i>Dieu d'amour</i> (A E Grétry)	1781
	K 353	12 var <i>La belle Française</i>	1778
	K 354	12 var <i>Je suis Lindor</i> (A L Baudron)	1778
	K 398	6 var <i>Salve tu, Domine</i> (G Paisiello)	1783
	K 455	10 var <i>Unser dummer Pöbel meint</i> (C W Gluck)	1784
B-dur	K 500	12 var	1786
D-dur	K 573	9 var (J P Duport)	1789
	K 613	8 var <i>Ein Weib ist das herrlichste Ding</i> (B Schack/F Gerl)	1791

Menuetter

G-dur	K 1	1761/62	D-dur	K 94	1770
F-dur	K 2	1762		K 315g (8 st)	1779
F-dur	K 4	1762	D-dur	K 355	1789
F-dur	K 5	1762			

Övrigt

B-dur	K 3	Allegro	1762
C-dur	K 5a	Allegro	1763
B-dur	K 9b	Andante	1763
F-dur	K 15a	Allegro	1764
Ess-dur	K 236	Andantino	1790
C-dur	K 394	Preludium och fuga	1782
C-dur	K 395	Capriccio	1778
C-dur	K 399	Svit	1782
h-moll	K 540	Adagio	1788
G-dur	K 574	Gigue	1789

Piano för 4 händer

C-dur	K 19d	Sonat	1765
B-dur	K 358	Sonat	1774
D-dur	K 381	Sonat	1772
c-moll	K 426	Fuga (för 2 pianon)	1783
D-dur	K 448	Sonat (för 2 pianon)	1781
F-dur	K 497	Sonat	1786
G-dur	K 501	5 variationer	1786
C-dur	K 521	Sonat	1787

Mekanisk orgel och glasharmonika

C-dur	K 356	Adagio för glasharmonika	1791
f-moll	K 594	Adagio och allegro för mekanisk orgel	1790
f-moll	K 608	Fantasi för mekanisk orgel	1791
F-dur	K 616	Andante för mekanisk orgel	1791

Kyrkliga verk

Mässor

G-dur	K 49	Missa brevis	1768
d-moll	K 65	Missa brevis	1769
C-dur	K 66	Mässa (<i>Dominicus</i>)	1769
c-moll	K 139	Missa (solemnis)	1768
C-dur	K 167	Mässa	1773
F-dur	K 192	Missa brevis	1774
D-dur	K 194	Missa brevis	1774
C-dur	K 220	Missa brevis (<i>Spatzen-Messe</i>)	1775
C-dur	K 257	Mässa (<i>Credo-Messe</i>)	1776
C-dur	K 258	Missa brevis	1776
C-dur	K 259	Missa brevis (<i>Orgelsolo-Messe</i>)	1776
C-dur	K 262	Missa (longa)	1776
B-dur	K 275	Missa brevis	1777
C-dur	K 317	Mässa (<i>Krönungs-Messe</i>)	1779
C-dur	K 337	Missa solemnis	1780
c-moll	K 427	Mässa	1782-83
d-moll	K 626	Requiem	1791

Litanior

B-dur	K 109	<i>Litaniae de B M V (Lauretanae)</i>	1771
B-dur	K 125	<i>Litaniae de venerabili altaris sacramento</i>	1772
D-dur	K 195	<i>Litaniae Lauretanae</i>	1774
Ess-dur	K 243	<i>Litaniae de venerabili altaris sacramento</i>	1776

Vesper

C-dur	K 321	<i>Vesperae de Dominica</i>	1779
C-dur	K 339	<i>Vesperae solennes de confessore</i>	1780

Kyrier

F-dur	K 33	1766	D-dur	K 91	1774
G-dur	K 89	1770	Ess-dur	K 322	1778
d-moll	K 90	1771	d-moll	K 341	1780-81

Kyrkosonater

Ess-dur	K 67	1766/67	F-dur	K 244	1776
B-dur	K 68	1766/67	D-dur	K 245	1776
D-dur	K 69	1766/67	C-dur	K 263	1776
D-dur	K 144	1772	G-dur	K 274	1777
F-dur	K 145	1772	C-dur	K 278	1777
B-dur	K 212	1775	C-dur	K 328	1779
F-dur	K 224	1776	C-dur	K 329	1777
A-dur	K 225	1776	C-dur	K 336	1780
G-dur	K 241	1776			

Övrigt

K 20	<i>God is our refuge</i> , motett (madrigale sacro)	1765
K 34	<i>Offertorium in Festo Sancti Benedicti (Scande coeli)</i>	1766-67
K 44	<i>Cibavit eos</i>	1770
K 47	<i>Veni Sancte Spiritus</i>	1768
K 72	<i>Offertorium pro Festo Sancti Joannis Baptistae (Inter natos mulierum)</i>	1771
K 85	<i>Miserere</i>	1770
K 86	<i>Quaerite primum regnum Dei</i>	1770
K 108	<i>Regina Coeli</i>	1771
K 117	<i>Offertorium (Benedictus sit Deus)</i>	1769
K 127	<i>Regina Coeli</i>	1772
K 141	<i>Te Deum</i>	1769
K 143	<i>Ergo interest</i> , recitativ och aria	1770
K 165	<i>Exsultate, jubilate</i> , motet	1773
K 193	<i>Dixit e Magnificat</i>	1774
K 198	<i>Sub tuum praesidium</i> , offertorium	1773
K 222	<i>Offertorium de tempore (Misericordias Domini)</i>	1775
K 260	<i>Offertorium de venerabili sacramento (Venite, populi)</i>	1776
K 273	<i>Graduale ad festum Beatae Mariae Virginis (Sancta Maria)</i>	1777
K 276	<i>Regina Coeli</i>	1779
K 277	<i>Offertorium de Beata Maria Virgine (Alma Dei creatoris)</i>	1777
K 343	<i>O Gottes Lamm och Als aus Ägypten</i>	1779
K 618	<i>Ave verum corpus</i> , motet	1791

Kantater och oratorier

K 35	<i>Die Schuldigkeit des ersten Gebotes</i> , "Geistliches Singspiel"	1766/67
K 42	<i>Grabmusik</i> , passionskantat	1767
K 118	<i>La Betulia liberata</i> , Azione sacra	1771
K 429	<i>Dir, Seele des Weltalls</i> , kantat (fragment)	1785
K 469	<i>Davidde penitente</i> , kantat	1785
K 471	<i>Die Maurerfreude</i> , kantat	1785

- K 619 *Die ihr des unermesslichen Weltalls Schöpfer ehrt (Eine kleine deutsche Kantate)* 1791
- K 623 *Laut verkünde unsre Freude (Eine kleine Freimaurerkantate)* 1791

Operor, sångspel och andra sceniska verk

- K 38 *Apollo et Hyacinthus seu Hyacinthi Metamorphosis* (intermezzo till den lat. tragedin *Clementia Croesi* av R Widl). **Libretto:** R Widl 1767
- K 50 *Bastien und Bastienne*, sångspel i 1 akt. **Libretto:** F W Weiskern/A Schachtner efter C S Favart 1768
- K 51 *La finta semplice*, opera buffa i 3 akter. **Libretto:** C Goldoni, bearb av M Coltellini 1768
- K 87 *Mitridate, Rè di Ponto*, opera seria i 3 akter. **Libretto:** V A Cigna-Santi efter Racine bearb av G Parini 1770
- K III *Ascanio in Alba*, serenata teatrale i 2 akter. **Libretto:** G Parini 1771
- K 126 *Il sogno di Scipione*, serenata drammatica. **Libretto:** P Metastasio 1772
- K 135 *Lucio Silla*, dramma per musica i 3 akter. **Libretto:** G de Gamerra/P Metastasio 1772
- K 196 *La finta giardiniera*, opera buffa i 3 akter. **Libretto:** R de Calzabigi, bearb av M Coltellini 1774-75
- K 208 *Il rè pastore*, dramma per musica i 2 akter. **Libretto:** P Metastasio 1775
- K 299b *Les petits riens*, balettmusik till J G Noverres pantomim 1778
- K 299c skiss till ett balettintermezzo 1778
- K 299d *La chasse*, skiss till en balettmusik (fragment) 1778
- K 300 *Gavotte*, balettskiss, ev för *Les petits riens* 1778
- K 344 *Zaide (Das Serail)*, sångspel i 2 akter (fragment). **Libretto:** J A Schachtner 1779-80
- K 345 *Thamos, König in Ägypten*, körer och mellanaktsmusik till T P von Geblers heroiska drama. **Libretto:** T P Freiherr von Gebler 1779
- K 366 *Idomeneo, Rè di Creta ossia Ilia ed Idamante*, opera seria i 3 akter. **Libretto:** G B Varesco efter A Danchet 1780-81
- K 367 balettmusik till *Idomeneo* 1781
- K 384 *Die Entführung aus dem Serail*, sångspel i 3 akter. **Libretto:** C F Bretzner bearb av G Stephanie d y 1781-82
- K 422 *L'oca del Cairo*, dramma giocoso i 2 akter (fragment). **Libretto:** G B Varesco 1783
- K 430 *Lo sposo deluso ossia La rivalità di tre donne per un solo amante*, opera buffa i 2 akter (fragment). **Libretto:** L da Ponte (?) 1783
- K 446 musik till en pantomim (fragment) 1783
- K 486 *Der Schauspieldirektor*, komedi med musik i 1 akt. **Libretto:** G Stephanie d y 1786
- K 492 *Le nozze di Figaro*, opera buffa i 4 akter. **Libretto:** L da Ponte efter Le mariage de Figaro av Beaumarchais 1785-86

- K 527 *Il dissoluto punito ossia Il Don Giovanni*, dramma giocoso i 2 akter. 1787
Libretto: L da Ponte
- K 588 *Così fan tutte*, opera buffa i två akter. **Libretto:** L da Ponte 1790
- K 620 *Die Zauberflöte*, tysk opera i två akter. **Libretto:** E Schikaneder 1791
- K 621 *La clemenza di Tito*, opera seria i 2 akter. **Libretto:** C Mazzolà efter P 1791
 Metastasio

Arior

Sopran och orkester

- K 23 *Conservati fedele* (Metastasio) 1765-66
- K 70 *A Berenice* 1769
- K 74b *Non curo l'affetto* (Metastasio) 1771
- K 77 *Misero me* (Metastasio) 1770
- K 78 *Per pietà, bell'idol mio* (Metastasio) 1770
- K 79 *O temerario Arbace* (Metastasio) 1770
- K 82 *Se ardire, e speranza* (Metastasio) 1770
- K 83 *Se tutti i mali miei* (Metastasio) 1770
- K 88 *Fra cento affanni* (Metastasio) 1770
- K 119 *Der Liebe himmlisches Gefühl* 1782
- K 217 *Voi avete un cor fedele* (Goldoni) 1775
- K 272 *Ah, lo previdi* 1777
- K 294 *Alcandro, lo confesso...Non so, d'onde viene* (Metastasio) 1778
- K 316 *Popolo di Tessaglia* (R de Calzabigi) 1779
- K 368 *Ma, che vi fece* (Metastasio) 1781
- K 369 *Misera, dove son!* (Metastasio) 1781
- K 374 *A questo seno deh vieni* 1781
- K 383 *Nehmt meinen Dank* 1782
- K 416 *Mia speranza adorata* (G Sertor) 1783
- K 418 *Vorrei spiegarvi* 1783
- K 419 *No, no, che non sei capace* 1783
- K 486a *Basta, vincesti* (Metastasio) 1778
- K 505 *Ch'io mi scordi di te* (G B Varesco) 1786
- K 528 *Bella mia fiamma* 1787
- K 538 *Ah, se in ciel* (Metastasio) 1788
- K 569 *Ohne Zwang, aus eignem Triebe* 1789
- K 577 *Al desio, di chi t'adora* 1789
- K 578 *Alma grande e nobil core* (G Palomba) 1789
- K 579 *Un moto di gioia* 1789
- K 580 *Schon lacht der holde Frühling* 1789
- K 582 *Chi sà, chi sà, qual sia* (L da Ponte) 1789
- K 583 *Vado, ma dove?* (L da Ponte) 1789

Alt och orkester

K 255 *Ombra felice* 1776

Tenor och orkester

K 21 *Va, dal furor portata* (Metastasio) 1765
 K 36 *Or che il dover/Tali e cotanti sono* 1766
 K 209 *Si mostra la sorte* 1775
 K 210 *Con ossequio, con rispetto* 1775
 K 256 *Clarice cara mia sposa* 1776
 K 295 *Se al labbro mio* 1778
 K 420 *Per pietà, non ricercate* 1783
 K 431 *Misero, o sogno!* 1783

Bas och orkester

K 432 *Così dunque tradisci* (Metastasio) 1783
 K 433 *Männer suchen stets zu naschen* 1783
 K 512 *Alcandro, lo confesso...Non so, d'onde viene* (Metastasio) 1787
 K 513 *Mentre ti lascio* (Sant'Angioli-Morbilli) 1787
 K 539 *Ich möchte wohl der Kaiser sein* (J W L Gleim) 1788
 K 541 *Un bacio di mano* 1788
 K 584 *Rivolgete a lui lo sguardo* (för baryton)(L da Ponte) 1789
 K 612 *Per questa bella mano* 1791
 K 621a *Io ti lascio, o cara* 1791

Vokalensembler med instrumentensemble eller piano

K 346 *Luci care, luci belle*, notturmo för SSB 1783
 K 389 *Welch ängstliches Beben* för 2 T 1782
 K 434 *Del gran regno delle amazoni* (G Petrosellini) för TBB 1785
 K 436 *Ecco quel fiero istante* (Metastasio), notturmo för SSB 1783
 K 437 *Mi lagnerà tacendo* (Metastasio), notturmo för SSB 1783
 K 438 *Se lontan, ben mio* (Metastasio), notturmo för SSB 1783
 K 439 *Due pupille amabili*, notturmo för SSB 1783
 K 441 *Das Bandel* (Mozart) för STB 1783
 K 479 *Dite almeno* (G Bertati) för STBB 1785
 K 480 *Mandina amabile* (G Bertati) för STB 1785
 K 489 *Spiegarti non poss'io* (G B Varesco) för ST 1786
 K 532 *Grazie agl'inganni tuoi* (Metastasio) för STB 1787
 K 549 *Più non si trovano* (Metastasio), canzonetta för SSB 1788
 K 571a *Caro mio Druck und Schluck* (Mozart) för STTB 1789

Sånger med piano (eller mandolin eller orgel)

K 52	<i>Daphne, deine Rosenwangen</i>	1768
K 53	<i>An die Freude</i> (J P Uz)	1768
K 147	<i>Wie unglücklich</i>	1772
K 148	<i>O heiliges Band</i> (L F Lenz)	1772
K 149	<i>Die grossmütige Gelassenheit</i> (J C Günther)	1772
K 150	<i>Geheime Liebe</i> (J C Günther)	1772
K 151	<i>Die Zufriedenheit</i> (F R L von Canitz)	1772
K 152	<i>Ridente la calma</i>	1775
K 178	<i>Ah, spiegiarti</i>	1783
K 307	<i>Oiseaux, si tous les ans</i> (A Ferrand)	1777
K 308	<i>Dans un bois solitaire</i> (A Houdart de la Motte)	1778
K 349	<i>Die Zufriedenheit</i> (J M Miller)	1781
K 351	<i>Komm, liebe Zither</i>	1781
K 386d	<i>Sined's Bardengesang auf Gibraltar</i> (J M C Denis)	1782
K 390	<i>An die Hoffnung</i> (J T Hermes)	1780
K 391	<i>An die Einsamkeit</i> (J T Hermes)	1780
K 392	<i>Verdankt sei es dem Glanz</i> (J T Hermes)	1780
K 468	<i>Gesellenreise</i> (F J Ratschky)	1785
K 472	<i>Der Zauberer</i> (C F Weisse)	1785
K 473	<i>Die Zufriedenheit</i> (C F Weisse)	1785
K 474	<i>Die betrogene Welt</i> (C F Weisse)	1785
K 476	<i>Das Veilchen</i> (Goethe)	1785
K 506	<i>Lied der Freiheit</i> (A Blumauer)	1786
K 517	<i>Die Alte</i> (F von Hagedorn)	1787
K 518	<i>Die Verschweigung</i> (C F Weisse)	1787
K 519	<i>Das Lied der Trennung</i> (K E K Schmidt)	1787
K 520	<i>Als Luise die Briefe</i> (G von Baumberg)	1787
K 523	<i>Abendempfindung</i> (J H Campe)	1787
K 524	<i>An Chloe</i> (J G Jacobi)	1787
K 529	<i>Des kleinen Friedrichs Geburtstag</i> (J E F Schall)	1787
K 530	<i>Das Traumbild</i> (J C L Hölty)	1787
K 531	<i>Die kleine Spinnerin</i>	1787
K 552	<i>Beim Auszug in das Feld</i>	1788
K 596	<i>Sehnsucht nach dem Frühling</i> (C A Overbeck)	1791
K 597	<i>Im Frühlingsanfang</i> (C C Sturm)	1791
K 598	<i>Das Kinderspiel</i> (C A Overbeck)	1791

Kanonkompositioner

K 71i	Kanon	1770
K 73r	4 gåtkanon	1770
K 228	<i>Ach, zu kurz</i> (dubbelkanon)	1787
K 229	<i>Sie ist dahin</i>	1782
K 230	<i>Selig, selig alle</i>	1782
K 231	<i>Leck mich im Arsch</i>	1782
K 232	<i>Lieber Freistädter</i>	1787
K 233	<i>Leck mir den Arsch</i>	1782
K 234	<i>Bei der Hitz</i>	1782
K 347	<i>Lasst uns ziehn</i>	1782
K 348	<i>V'amo di core</i>	1782
K 507	<i>Heiterkeit</i>	1786
K 508	<i>Auf das Wohl</i>	1786
K 553	<i>Alleluja</i>	1788
K 554	<i>Ave Maria</i>	1788
K 555	<i>Lacrimoso son io</i>	1788
K 556	<i>G'rechtelt's enk</i>	1788
K 557	<i>Nascoso è il mio sol</i>	1788
K 558	<i>Geh'n ma in'n Prada</i>	1788
K 559	<i>Difficile lectu</i>	1788
K 559a	<i>O du eselhafter Peierl</i>	1788
K 560	<i>O du eselhafter Martin</i>	1788
K 561	<i>Bona nox</i>	1788
K 562	<i>Caro bell'idol</i>	1788

Transkriptioner och arrangemang

K 404a	Fugor för stråkar transkriberade från Johann Sebastian Bach och	1782
& 405	Wilhelm Friedemann Bach	
K 566	<i>Acis and Galatea</i> (Georg Friedrich Händel)	1788
K 572	<i>Messiah</i> (G F Händel)	1789
K 591	<i>Alexander's feast</i> (G F Händel)	1790
K 592	<i>Ode for St. Cecilia's day</i> (G F Händel)	1790
K 624	Kadenser till pianokonsertter	

LITTERATURFÖRTECKNING

Alfred Einstein, *Mozart - människan och verket*, Stockholm 1964.

Yngve Flyckt, *Mozarts pianokonsserter*, Uddevalla 1958.

Nils-Olof Franzén, *Mozart och hans värld*, Stockholm 1978.

Aloys Greither, *Wolfgang Amadeus Mozart*, Borås 1979.

C.-G. Stellan Mörner, *Mozart - underbarnet som tjusade världen*, Falun 1965.

Robert Simpson, *Symfoni*, Stockholm 1975.

Folke H. Törnblom, *Mozart*, Stockholm 1949.

Musikens värld, Uddevalla 1979.

Sohlmans musiklexikon, Stockholm 1977.